

**VIDURINIO UGDYMO PROGRAMOS UGDYMO ORGANIZAVIMO MODULIAIS
APRAŠO PROJEKTAS**

II-OJI ALTERNATYVA

TURINYS

Įvadas.....	3
1. II-osios alternatyvos pagrindimas ir aprašymas remiantis atlikta PROJEKTO mokyklų ir užsienio šalių patirties analize bei teoriniais modulinio mokymo principais.....	27
2. II-osios alternatyvos įgyvendinimo modelis, aprėpiantis ugdymo planavimo, organizavimo ir pasiekimų vertinimo sistemos kūrimo aspektus.....	34
3. Teisinių dokumentų, susijusių su II-osios alternatyvos įgyvendinimu, analizė	39
4. Finansinis pagrindimas ir II-osios alternatyvos įgyvendinimui reikalingų išteklių įvertinimas.....	45

ĮVADAS

Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose teikiamo vidurinio ugdymo kokybė viešoje erdvėje dažniausiai vertinama pagal abiturientų išlaikytų brandos egzaminų rezultatus ir įstojusiųjų į aukštąsias mokyklas, ypač universitetus, skaičių. Toks vertinimas neatspindi visos vidurinio ugdymo pasiekimų įvairovės ir realybės, nes, orientuojantis į pačius aukščiausius akademinis pasiekimus, neįvertinamas sunkus mokyklų darbas su visais mokiniais, o dalies mokinių, pavyzdžiui, laikusiųjų mokyklinius brandos egzaminus, pasiekimai ir pasirinktas gyvenimo kelias tampa tarsi mažiau aktualus. Švietimo bendruomenė tai puikiai supranta ir pastebi svarbiausias neišspręstų vidurinio ugdymo problemų, kylančių dėl: *ribotų mokymosi krypties pasirinkimo galimybių 14-19 metų mokiniams; ugdymo programų neatitikimo darbo rinkos, žinių ekonomikos, visuomenės poreikiams; nepakankamo mokymosi patrauklumo, prieinamumo bei nepakankamos ugdymo kokybės, pasekmes:*

- pernelyg mažą Lietuvos ūkio plėtrą,
- abiturientų nenorą rinktis darbo pasauliui reikalingas profesijas,
- per didelį įgijusiųjų populiarumą, tačiau neteikiančias galimybių susirasti darbą, specialybes skaičių,
- didelį jaunimo nedarbą,
- išaugusią emigraciją,
- kvalifikuotų darbuotojų trūkumą kai kuriose ūkio srityse.

Visa tai ne tik rodo, jog kartais neadekvatūs abiturientų ir jų tėvų lūkesčiai yra nenaudingi siekiant geresnės gyvenimo kokybės, bet ir išryškina mokymosi motyvacijos, atsakomybės už savo mokymąsi, bei gebėjimo susivokti nūdienos darbo pasaulyje, planuoti savo ateities karjerą bei savarankiškai siekti užsibrėžto tikslo reikšmę. Brandos egzaminų – ir mokyklinių, ir valstybinių – rezultatai rodo, jog vidurinio ugdymo programos įgyvendinančios mokyklos dar nepasiekė pageidaujamo rezultato. Ne paslaptis, kad aukštosios mokyklos, o ypač universitetai, dažnai nepatenkinti abiturientų pasirengimu studijuoti, jiems trūksta ne tik savarankiškumo, motyvacijos, gebėjimo mąstyti, analizuoti, interpretuoti, bet ir būtiniausių dalykinių žinių, be kurių rimtesnės, ypač tikslųjų ir gamtos mokslų, studijos yra neprasmingos. Keliamas klausimas, kodėl 11-12 klasėse neužtikrinama derama ugdymo kokybė ir nepasiekiamas laukiamų rezultatų. Ar gali būti, kad siekdamas surinkti kuo daugiau krepšelio lėšų, mokyklos skatina mokinius neskubėti rinktis profesijos, kalbina dar palaukti, „subręsti“, tačiau nesuteikia

jiems reikiamos paramos, nepadeda nei siekti geresnių mokymosi rezultatų, nei išmokti praktiškai taikyti įgytas žinias.

Žvelgiant iš visuomenės perspektyvos, susirūpinimą kelia ir šios, kol kas neišsprendžiamos problemos:

- Pernelyg lėtas švietimo sistemos reagavimas į verslo pasaulio iššūkius.
- Tinkamų prielaidų ir sąlygų mokyklų ir verslo įmonių partnerystės ryšiams stoka.
- Vidurinio ugdymo programas įgyvendinančių bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinių mokyklų konkurencijos baimė.
- Dalies pedagogų (kartais siekiančių nevisai altruistiškų tikslų) ir tėvų įsitikinimas, kad tik aukštasis išsilavinimas turi būti svarbiausias siektinas ugdymo rezultatas.
- Siekis sulaikyti mokinius nuo aiškesnio profesijos pasirinkimo, motyvuojant tuo, kad jie dar per jauni ir gali apsirikti.
- Pernelyg didelė dalis mokinių, visiškai praradusių mokymosi motyvaciją, nepajėgiančių objektyviai vertinti savo galimybių, beveik neturinčių svarbių praktinių gebėjimų ir negebančių savarankiškai tvarkyti savo gyvenimo.
- Pernelyg didelė dalis asmenų, kurie potencialiai gali tapti savo tėvų ar valstybės išlaikytiniais.

Kartais viešoje erdvėje keliamas klausimas, ar neturėtume sugriežtinti reikalavimų siekiantiems vidurinio išsilavinimo, nėra visai nepagrįstas. Reikia gerai pagalvoti, koks tikslas palaikyti nemotyvuotą ir nerezultatyvų mokymąsi vidurinio ugdymo pakopoje. Ar vien tam, kad išsaugotume pedagogų darbo vietas? Mokyklos daug veiksmingiau dirbtų, jeigu jose sumažėtų nesistengiančių produktyviai mokytis mokinių dalis. Galime teigti, jog šiek tiek šią mokymosi motyvacijos stokojančių mokinių dalį galėtų sumažinti pokyčiai ugdymo procese, lankstesnis požiūris į mokyklos veiklos organizavimą, kuriamą ugdymo turinį, kartu keliant didesnius reikalavimus ugdymo kokybei ir rezultatams. Ne mažiau svarbu didesnius reikalavimus kelti ir mokiniui, suteikiant daugiau savarankiškumo ir didesnę atsakomybę už savo mokymąsi, taip pat užtikrinant tikslingą pagalbą ir paramą.

Rengiantis modeliuoti siūlomas vidurinio ugdymo organizavimo alternatyvas buvo atlikta ugdymo situacijos SSGG analizė (žr. 1 pav.), kuri padėjo išryškinti svarbiausias

aplinkybes, skatinančias gerinti mokinių akademinį ir praktinį ugdymą, padėti rengiantis tolesniam mokymuisi ir darbo pasauliui diegiant modulinį mokymą, atkreipiančias dėmesį į spręstinas problemas.

1 pav. Vidurinio ugdymo situacijos SSGG analizė planuojant diegti modulinį mokymą ir kitas inovacijas

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • 14-19 projekto įdirbis vidurinio ugdymo koncentre taikant modulinio mokymo elementus ir stiprinant ryšius su darbo pasauliu. • Šalyje atsiradusios stiprios mokyklos ir mokymo centrai, kurie savarankiškai tobulina ugdymą, stiprindami praktinio ugdymo komponentę. • Gerėjantis mokyklų aprūpinimas IKT ir technologine įranga. • Tvarkomas mokyklų tinklas, daugėja didelių gimnazijų, turinčių 90-200 ir daugiau abiturientų. • Daug galimybių teikiantys atnaujinti ugdymo planai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepakankamai aukšta mokyklų motyvacija gerinti ugdymą. • Nelabai palankus visuomenės ir švietimo bendruomenės požiūris į bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo suartėjimą. • Žema mokyklų motyvacija derinti akademinį ir profesinį mokymą vienoje institucijoje. • Nepakankama švietimo sistemos pagalba mokykloms, siekiančioms ryškesnių pokyčių vidurinio ugdymo koncentre (o gal ir per mažas sistemos pajėgumas tai padaryti). • Mokymo ir mokymosi technologijų atsilikimas šalies mokyklose. • Nepakankama mokytojų ir vadovų kompetencija diegti inovacijas ir valdyti sudėtingus pokyčius. • Menka valstybės ir verslo pagalba mokykloms kuriant ugdymo turinį ir mokymosi aplinką (trūksta gerų modulinį programų, pritaikytų mokymo priemonių, mokymo ir savarankiško mokymosi metodikų).
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Augantis visuomenės supratimas, kad mokykla turi keistis – kitaip mokyti ir rengti jaunimą gyvenimui pasikeitusiame pasaulyje. • Besikeičiantis, praktiškesnis, kritiškesnis jaunimo požiūris į mokymąsi, noras įgyti darbo rinkoje paklausią profesiją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Akademizmo tradicijos visuomenėje ir mitas, kad su praktine veikla derinamas akademinis mokymasis negarantuoja mokiniams sėkmės gyvenime. • Trumpalaikiai nacionalinio lygmens politikų ir savivaldybių lygmens politikų interesai (siekiama proteguoti prastas

<ul style="list-style-type: none"> • Aiškesni darbo rinkos poreikiai, t.y. brandesnė, labiau prognozuojama darbo rinka, kurioje galima planuoti, kokių profesijų ir kompetencijų reikės artimiausioje ateityje. Mažas valstybės kišimasis į pokyčių siekiančių mokyklų priimamus lanksčius ugdymo organizavimo sprendimus. • Būtinybė reaguoti į mažų ir vidutinių mokyklų patiriamus sunkumus įgyvendinant BP, nes net vidutinio dydžio mokykloms sunku užtikrinti mokiniams laisvą egzaminuojamų dalykų pasirinkimą. 	<p>mokyklas, elgtis populistiskai, griežtai atskirti bendrojo ugdymo mokyklas nuo profesinių, ...)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aukštųjų mokyklų (ypač kai kurių universitetų ir kolegijų) baimė, mažėjant bendram mokinių ir abiturientų skaičiui, nesurinkti reikiamo skaičiaus studentų. • Nekokybiškai (mokyklos lygmenyje) parengtos modulių programos ir mokymo medžiaga, susiaurinanti ugdymo turinį ar skatinanti pernelyg siaurą profiliavimą, tenkinanti labiau mokytojų, bet ne mokinių poreikius (išreiškiant labiau pasiūlą, o ne paklausą). • Pokyčiai, kurie galimai būtų vykdomi vien dėl „mados“.
--	---

Ką parodė PROEKTE dalyvaujančių vidurinio ugdymo programos įgyvendinančių mokyklų praktika?

Rengiantis modeliuoti ugdymo organizavimo moduliais alternatyvas, padėsiančias spręsti aktualias praktines problemas, buvo atlikta projektuose „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams“ (I etapas, 2005–2008 m.) ir „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams: gilesnis mokymosi diferencijavimas ir individualizavimas siekiant ugdymo kokybės, reikalingos šiuolaikiniam darbo pasauliui“ (II etapas, 2009–2012 m.) dalyvavusių mokyklų (toliau tekste PROJEKTE dalyvavusių mokyklų) praktikos organizuojant modulinį mokymą analizė (žr. 2 pav.), parengtos išvados ir rekomendacijos (žr. 1 priedą), kuriomis remiamasi teikiant alternatyvius siūlymus pagrindiniam ugdymui (9-10 klasėse) ir viduriniam ugdymui (11-12 klasėse). Vidurinio ugdymo programos įgyvendinančiose PROJEKTO mokyklose buvo išbandytos ir toliau dalyvaujant PROJEKTE įgyvendinamos įvairios dalykų modulių programos, taip pat įvairios kitos veiklos, kuriose taikomi modulinio mokymo elementai, vadovaujamosi esminiais modulinio mokymo principais.

2 pav. Informacija apie dalykų modulių programos ir kitas veiklas išbandytas PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų 11-12 (III-IV gimnazijos) klasėse

Kas išbandyta projekte	Alytaus profesinio rengimo centras	Druskininkų Auginimo vidurinė mokykla	Kaišiadorių rajono A.Brazausko gimnazija	Kauno Kovo 11-osios vidurinė mokykla	Kelmės J.Graičiūno gimnazija	Klaipėdos Ažuolyno gimnazija	Klaipėdos Varpo gimnazija	Marijampolės Sūduvos gimnazija	Mažeikių M.Račkausko gimnazija	Molėtų gimnazija	Panevėžio Verdenės pagrindinė mokykla	Šiaulių Romuvos gimnazija	Šiaulių S.Sondeckio menų mokykla	Šiaulių profesinio rengimo centras	Švenčionių rajono Pabradės Ryto gimnazija	Tauragės Žalgirių gimnazija	Varėnos Ažuolo gimnazija	Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazija	VšĮ Kauno J.Urbšio katalikiška vidurinė mokykla	VšĮ Panevėžio profesinio rengimo centras	Išbandžiusių mokyklų skaičius
11 - 12 (III - IV gimnazijos) klasėse išbandytos dalykų modulių programos																					
Lietuvių kalbos																					10
Matematikos																					13
Istorijos																					9
Biologijos																					13
Chemijos																					11
Fizikos																					12
Dorinio ugdymo																					15
Kitos išbandytos veiklos																					
Užsienio kalbų programų įgyvendinimo organizavimas																					12
Verslumo gebėjimų ugdymas																					19
Dalykų intensyvinimas																					12
Dalykų integravimas																					7
Profesinis veiklinimas																					10
Mokinių pasiekimų vertinimas mokant moduliais																					14
Integruotas menų kursas																					6
Ekonomikos ir verslumo pagrindų programa																					1

Kas išbandyta projekte	Alytaus profesinio rengimo centras	Druskininkų Atgimimo vidurinė mokykla	Kaišiadorių rajono A.Brazausko gimnazija	Kauno Kovo 11-osios vidurinė mokykla	Kelmės J.Graičiūno gimnazija	Klaipėdos Ažuolyno gimnazija	Klaipėdos Varpo gimnazija	Marijampolės Sūduvos gimnazija	Mažeikių M.Račkausko gimnazija	Molėtų gimnazija	Panevėžio Verdenės pagrindinė mokykla	Šiaulių Romuvos gimnazija	Šiaulių S.Sondeckio menų mokykla	Šiaulių profesinio rengimo centras	Švenčionių rajono Pabradės Ryto gimnazija	Tauragės Žalgirių gimnazija	Varėnos Ažuolo gimnazija	Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazija	VšĮ Kauno J.Urbsio katalikiška vidurinė mokykla	VšĮ Panevėžio profesinio rengimo centras	Išbandžiusių mokyklų skaičius
Turizmo ir mitybos programa																					1
Ugdymo organizavimo sistema (I-II gimnazijos klasių) pagal numatomas studijų kryptis																					1
Kitos pagal numatomas studijų kryptis mokyklos parengtos programos ir moduliai																					1
Integruotas technologijų kursas																					3
Integruotas technologinis ugdymas																					1
Ugdymas profesinei karjerai																					1
Menų programos: fotografija, filmų kūrimas, menų pažinimas																					1

 išbandyta
 neišbandyta

2012 metais atlikto PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų praktikos organizuojant modulinį mokymą tyrimo rezultatai parodė, kad:

- *stipri mokinių mokymosi motyvacija yra viena svarbiausių sėkmingo ugdymo(si) prielaidų;*
- *mokytojai išbandė įvairius mokymo būdus, metodus, didaktinius žaidimus, individualius, grupinius ar projektinius darbus, nes siekė rasti veiksmingiausių būdą siekti geresnės kokybės ir užtikrinti kiekvieno individualaus mokinio mokymosi sėkmę;*
- *mokyklos, siekdamos gauti kuo išsamesnę grįžtamąją informaciją, kuria vadovaujantis būtų galima tikslingai planuoti tolesnį ugdymą(si) ir suteikti konkrečiam mokiniui veiksmingą pagalbą, taikė įvairius vertinimo ir įsivertinimo būdus;*
- *pedagogai ieškojo ir išbandė įvairias galimybes, kaip mokinių įgytas vieno dalyko žinias ir gebėjimus pritaikyti kito dalyko pamokose ir tokiu būdu veiksmingai ugdyti įvairias mokinių kompetencijas, mažinti mokinių mokymosi krūvius;*
- *svarbi yra mokytojų motyvacija, tikslinga pedagogų veikla, bendradarbiavimas ir nuolatinis kvalifikacijos tobulinimas.*

2013 m. lapkričio mėn., siekiant įvertinti besikeičiančią ugdymo praktiką ir teisinę aplinką, bandant atskleisti šiandieninę mokyklų poziciją vykdomų veiklų prasmingumo, tęstinumo, idėjų sklaidos perspektyvumo aspektais, buvo pakartotinai atliktas projektinėse veiklose dalyvaujančių mokyklų situacijos tyrimas. Tyrimas atliktas taikant elektroninės anketinės apklausos metodą. Paisyti tyrimo etikos ir siekiant užtikrinti tyrimo duomenų anonimiškumą, toliau tekste niekur neminimi atskirų mokyklų pavadinimai, pateikiama tik apibendrinta informacija, atskiruose atsakymuose eliminuojant informaciją, kuri leistų identifikuoti ir atpažinti atskiras projekto veiklose dalyvaujančias mokyklas.

Atliekant šį tyrimą buvo surinkta informacija apie Projekte dalyvaujančių mokyklų atstovų nuomonę į ugdymo organizavimą moduliais vidurinio ugdymo pakopoje. Buvo svarbu išsiaiškinti:

- mokyklų įsitraukimo į projekto veiklas, nusiteikimo užtikrinti pradėtų veiklų tęstinumą ir dalyvavimo projekte sąmoningumo lygį,
- vidurinio ugdymo organizavimo moduliais konkrečioje mokykloje priežastis,
- vidurinio ugdymo organizavimo moduliais aiškumą, priimtinumą, prasmingumą mokyklos administracijai, mokytojams ir mokiniams,

- mokyklų pedagogų pritarimo vidurinio ugdymo organizavimo moduliais idėjai ir dalyvavimo/įsitraukimo laipsnį,
- mokinių pritarimą ugdymo organizavimo moduliais idėjai, įsitraukimą,
- išsiaiškinti, ar vidurinio ugdymo organizavimas moduliais padeda stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją, ar yra jiems naudingas,
- ar vidurinio ugdymo organizavimas moduliais padeda sutelkti mokyklos pedagogus bendram darbui, ugdyti reikiamas mokytojų kompetencijas, padeda gerinti vidurinio ugdymo kokybę,
- kas būdinga vidurinio ugdymo organizavimą moduliais įgyvendinančioms mokykloms, kokius pagrindinius vadybinius „žingsnius“ galima išskirti,
- ar mokyklos mano esant prasminga atsižvelgti į esminius žinių vadybos principus:
  - žinojimą, **ką** reikia daryti;
  - žinojimą, **kaip** tai reikia daryti;
  - žinojimą, **kodėl** reikia daryti;
  - žinojimą, **kur** yra reikiama informacija;
  - žinojimą, **kada** tai reikia daryti.
- kuo minėtų mokyklų patirtis galėtų būti naudinga to paties regiono mokykloms, steigėjams, nacionalinio lygmens švietimo politikams ir specialistams,
- ar, mokyklų atstovų nuomone, teisinė aplinka (nacionaliniame ir savivaldybės lygmenyse) teikia galimybių organizuoti vidurinį ugdymą moduliais,
- kokia mokyklų atstovų nuomonė apie teises mokyklų galimybes (nacionaliniame ir savivaldybės lygmenyse) organizuoti vidurinį ugdymą moduliais,
- kokia mokyklų atstovų nuomonė apie finansines mokyklų galimybes (nacionaliniame ir savivaldybės lygmenyse) organizuoti vidurinį ugdymą moduliais.

Išnagrinėjus surinktą informaciją pastebėta, kad dauguma mokyklų palaiko projekto idėjas, tačiau nurodydami vidurinio ugdymo organizavimo moduliais priežastis visi tyrimo dalyviai pareiškė, kad pagrindinė priežastis – mokyklos dalyvavimas projekte. Šiuo

metu dalis mokyklų abejoja, ar įsitrauktų į PROJEKTO veiklas, jeigu jos prasidėtų šiandien, tik vienos mokyklos atstovai patvirtino, jog tikrai norėtų dalyvauti minimame projekte, o viena iš mokyklų yra gana kategoriška – tokiomis pačiomis sąlygomis daugiau nedalyvautų. Nors dalis respondentų pažymėjo, jog įsitraukimas į projekto veiklas padėjo mokyklose užtikrinti daugumos mokinių poreikius esamomis sąlygomis, tačiau pastebimas akivaizdus nusivylimas švietime susiklosčiusia situacija, paramos mokykloms stoka. Diskusijose su mokyklų atstovais buvo dažnai keliamas finansinis klausimas, kaip tam tikras motyvas įgyvendinti naujoves, tikėtasi išsiaiškinti finansinių išteklių panaudojimo aplinkybes, tačiau atliekant apklausą nė vienos mokyklos atstovai, nepaminėjo, kad ugdymo organizavimas moduliais leidžia racionaliau paskirstyti turimas lėšas.

Kita, įdomi detalė, išryškėjusi tyrimo metu, kad ugdymo organizavimo moduliais idėja mokyklų vadovams vienareikšmiškai yra labai aiški ar daugiau aiški, mokytojams – aiški, tačiau tvirtesnio įsitikinimo nepareikšta, o mokiniams ši idėja – daugiau neaiški, nei aiški. Tyrimo duomenys rodo, kad ugdymo organizavimo moduliais prasmę ir idėją geriau suvokia pedagogai nei jų ugdytiniai, tačiau tiek pedagogai, tiek mokiniai gana rezervuoti žvelgia į savo dalyvavimą projekto veiklose. Visiškai kita situacija su mokyklų vadovais – beveik visi apklausoje dalyvavę mokyklų vadovai ne tik suvokia vidurinio ugdymo organizavimo moduliais prasmę ir pritaria šiai idėjai, bet ir sakosi gana noriai dalyvaujant projekto veiklose.

Dalis projekto veiklose dalyvaujančių mokyklų pareiškė vis dar abejojančios, ar ugdymo organizavimas moduliais padeda stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją ir ar apskritai tai naudinga mokiniams, tačiau didžioji dauguma tyrimo dalyvių teigia, kad šis ugdymo organizavimo būdas vienareikšmiškai ugdo mokytojų kompetencijas ir padeda juos sutelkti bendram darbui, o tai savaime prisideda prie bendrosios ugdymo kokybės gerinimo.

Ryšciausias vidurinio ugdymo organizavimą moduliais įgyvendinančių mokyklų požymis – mokyklų vadovų aktyvus dalyvavimas su PROJEKTU susijusiose veiklose. Tai pažymi beveik visi tyrimo dalyviai. Kiti, pagal populiarumą, apklausos dalyvių išvardyti požymiai: mokytojų aktyvumas, pagalba besimokančiajam, kokybės valdymas, vadovų iniciatyvumas, bendruomenės poreikių analizė, pedagogų kūrybiškumas. Mažiausiai pastebimas požymiai – mokytojų iniciatyvumas ir mokykloje taikomo ugdymo organizavimo moduliais aiškumas mokiniams. Mokyklų visai neakcentuojamas, tačiau pasaulinėje praktikoje labai ryškus, požymis – ūkiškumas.

Aiškinantis nuomonę mokyklų, dalyvaujančių PROJEKTE patirties sklaidą, apklausos dalyvių teigimu, toji patirtis gali būti vertinga ne tik kitoms to paties regiono mokykloms, bet ir šių mokyklų steigėjams bei švietimo ir mokslo ministerijai. Mokyklų atstovai pasirenkę dalytis savo gerą patirtimi, kritiškai įvertinant savo mokyklų sėkmes ir nesėkmes, dalinantis projekto metu sukurta metodine medžiaga ir t.t. Mokyklų vadovai pareiškė apie savo norą ir pasiryžimą dalintis patirtimi, kuomet nacionaliniu mastu rengiami bendrieji ugdymo planai, peržiūrimos Bendrosios programos, rengiamos pedagogų kvalifikacijos tobulinimo programos. PROJEKTE dalyvaujančios mokyklos pageidautų dalyvauti partnerių pozicijoje.

Vertinant realiai egzistuojančią praktiką ir bandant apibendrinti ir išskirti šiuo metu egzistuojančius vidurinio ugdymo organizavimo moduliais vadybinius modelius – galima būtų išskirti tris vadybinius modelius: klasikinį (formalizuotąjį) modelį (*planavimas – organizavimas – vadovavimas- kontrolė*); bihevioristinį (*stimulas – reakcija*); besimokančiosios organizacijos (*bendras tikslas, teigiama tarpusavio priklausomybė, refleksija, atsakomybė*). Reikia pripažinti, jog, kai kurių mokyklų vadybinius modelius įvertinti ir apibūdinti sudėtinga dėl gautos informacijos neapibrėžtumo, pavyzdžiui, šių mokyklų atstovų teigimu, „mokytojai kūrybiškai taiko mokymą moduliais“, „ugdymo organizavimas moduliais planuojamas atsižvelgiant į lyginamąsias analizes“ ir pan.

Žvelgiant į šią situaciją iš vadybos mokslo perspektyvų, mokykloms (administratoriams ir pedagogams) rekomenduotina realiai vadovautis pačiais bendriausiais žinių vadybos principais: žinoti, ką reikia daryti; žinoti, kaip tai reikia daryti; žinoti, kodėl tai reikia daryti; žinoti, kur yra reikiama informacija; žinoti, kada reikia tai daryti. Be abejo, žinojimas „ateina“ per diskusijas ir susitarimus kiekvienoje bendruomenėje.

Apibendrinant tyrimo dalyvių nuomonės apie vidurinio ugdymo organizavimo moduliais realizavimą jų mokyklose galima išskirti pagrindines stiprybes, silpnybes, grėsmes ir galimybes, darančias didesnę ar mažesnę poveikį, skatinančias ar lėtinančias aktualius pokyčius.

Vidurinio ugdymo organizavimo moduliais stiprybės:

- Vidurinio ugdymo pakopoje dirbančių mokytojų pareigingumas ir atsakomybė
- Mokytojai skatinami tobulinti savo kompetencijas
- Kylančios mokytojų profesinės ir dalykinės kompetencijos
- Mokytojų drąsa planuojant ir organizuojant ugdymo procesą

- Taikomos mokytojų motyvaciją skatinančios priemonės (papildomas apmokėjimas, vadovų palaikymas ir teigiamas vertinimas)
- Labai patyrę mokytojai
- Kūrybingi mokytojai
- Kūrybiška/stipri/darbinga pedagogų komanda
- Iniciatyvūs vadovai
- Mokinių pozityvus požiūris į mokymąsi pagal modulines programas
- Lankstus tvarkaraštis
- Pagalba mokiniui
- Aiškesnis vertinimas ir įsivertinimas
- Modulinis vertinimas (ypač apibendrinamasis modulio vertinimas; dvimetis apibendrinamasis: iš visos pagrindinio ugdymo II dalies programos arba vidurinio ugdymo programos)
- Struktūruotas ugdymo turinys sąsajoje su vertinimu
- Prielaidos formuojamojo vertinimo sistemai
- Pasiekiami aukštesni rezultatai
- Geresni mokinių, kurie mokėsi moduliais, dalykų galutiniai rezultatai
- Meninės pakraipos moduliai

Vidurinio ugdymo organizavimo moduliais silpnybės:

- Mokyklai reikia turėti daugiau klasių komplektų
- Nelabai tinka mažakomplektei mokyklai
- Mokyklai reikia turėti daugiau mokytojų dalykininkų (daugelyje mokyklų jų tėra po vieną)
- Tvarkaraštis gali būti nepalankus mokiniams
- Profesinėje mokykloje sunku įgyvendinti dalykų mokymo intensyvinimą
- Griežtas modulio valandų apribojimas
- Didaktinės medžiagos stygius
- Ne visa mokykla perėjo ugdymo organizavimo moduliais
- Didelė apkrova modulinį mokymą įgyvendinančiam mokytojui
- Neparengta medžiaga (vadovėliai)
- Trūksta struktūruotos, diferencijuotos mokymo medžiagos (vadovėliai, pratybos, mokytojo knyga, vaizdinė medžiaga ir kt.)

- Kai kurių PROJEKTE išbandomų modulių apimtis neatitinka skiriamų valandų (per daug arba per mažai valandų)
- Nevienodai (ne visada gerai) vertinami kai kurie mokytojų išbandomi moduliai
- Kylančios abejonės dėl projekto tęstinumo
- Nedaug pedagogų, norinčių įsitraukti į naują veiklą
- Vadovėlių ir modulinį programų neatitikimas
- Problemos, kylančios mokiniams keičiant grupę – mokytoją
- Ne visų dalykų mokytojai kokybiškai taiko ugdymą moduliais
- Ugdymo organizavimas moduliais taikomas ne visų dalykų pamokose
- Ne visų dalykų pamokoms parengta kokybiška metodinė medžiaga (mokytojų vertinimu)

Vidurinio ugdymo organizavimo moduliais galimybės

- Plėtoti vidurinio ugdymo organizavimą moduliais institucijoje
- Tobulinti mokytojų dalykines ir bendrąsias kompetencijas
- Bendradarbiauti su kitų projekte dalyvaujančių mokyklų komandomis
- Susišaukia su specialybės programų modulių (profesinėse mokyklose) kūrimu
- Didesnės pasirinkimo galimybės mūsų mokiniams
- Diegti naujas vertinimo nuostatas, pvz., dėl galutinio vertinimo
- Dar dažnesnis ir efektyvesnis dalykų intensyvinimas
- Dar gilesnis ugdymo diferencijavimas
- Akademinio turinio ryšys su gyvenimu ir praktika
- Nuosekli vidurinio ugdymo organizavimo moduliais plėtra etapais: laipsniškas modulinio vertinimo diegimas didinant įtrauktų mokytojų ir klasių skaičių
- Galimybė sumažinti mokymosi krūvį (koncentruojantis į mokymosi pasiekimų lygius)
- Mokytojų skatinimo priemonių taikymas

Vidurinio ugdymo organizavimo moduliais grėsmės

- Nepakankama daugumos mokytojų motyvacija
- Sudėtinga (arba mokytojų dar neperprasta) vertinimo sistema (pasiekimų fiksavimas)
- Vadovėlių trūkumas
- Programų neatitikimas pereinant į kitą grupę ar mokyklą
- Tvarkaraštis, neatitinkantis higienos normų
- Materialinės bazės neatitikimas reikalavimams

- Mokytojų dalykininkų trūkumas kai kuriose mokyklose
- Silpnas skatinimas iš išorės (neaiškumas dėl projekto tęstinumo, neskiriami grantai ar pan. mokykloms, nekoreguojama mokinio krepšelio metodika neskatins ugdymo kokybę gerinančių pokyčių)
- Nėra sprendimo dėl mokymo medžiagos „paketų“, pritaikytų mokymui(si) moduliais, rengimo ir leidybos
- Nacionaliniame lygmenyje neinvestuojama į vidurinio ugdymo organizavimo moduliais idėjų ir patirties sklaidą
- Mokyklų išorinis vertinimas nebus orientuotas į ugdymo kokybės nustatymą (siekiant geresnių mokymosi pasiekimų), o liks tik ugdymo proceso savaitinės („pagražintos“) nuotraukos fiksavimo priemonė
- Bendrųjų programų ir moduliųjų programų temų nesutapimai
- Neaiškus ugdymo organizavimo moduliais likimas pasibaigus projektui
- Netikrumas dėl to, kad ugdymo organizavimas moduliais bus visuotinai įgyvendintas
- Pasibaigus projektui niekas neskatins ir nepalaikys mokytojų, taikančių ugdymą moduliais

Kitas nagrinėtas opus klausimas – teisinė ir finansinė situacijos analizė, aktuali vidurinio ugdymo organizavimą moduliais realizuojant savivaldos lygmenyje. Mokyklų atstovams šį klausimą aptarti buvo sudėtinga todėl, kad įgyvendinant PROJEKTĄ savivaldybės lygmuo iš esmės nedalyvavo, todėl neretai kalbant apie savo savivaldos institucijas ir steigėjus mokyklų atstovai teigė, kad realiai *nesidomima mokyklų strateginiais tikslais siekiant kokybės, beveik neteikiama pagalba, nėra aiškios strategijos, o apsiribojama pokyčio siekio imitacija (epizodinis dėmesys tik renginiams, akcijoms, metodiniams (procedūriniais) klausimams)*. Nacionaliniu lygmeniu pagalba teikiama (*yra modelio aprašymas, paskirtos įgyvendinančios mokyklos, aiškūs kuratoriai, koreguojami ugdymo planai ir kiti teisės aktai, kad būtų galima įgyvendinti naujoves ir pan.*), ji dažniausiai savalaikė, naudinga (*pilnai apmokami dalyvių mokymai, mokyklos turi galimybę mokytis ir bendradarbiauti (dalintis patirtimi) siekdamos ugdymo kokybės, leidžiama metodinė medžiaga (programos, pamokų pavyzdžiai ir kt.), kuria galima pasinaudoti ir pan.*). Šalia to pažymima, kad būta ir problemų – *dažnai teisiniai dokumentai vėluodavo, o jau reikėdavo įgyvendinti projekto veiklas*. Vienok, visa tai nustelbdavo tai, kad buvo nuolatinis *mokyklų skatinimas*.

Šis papildomas tyrimas parodė, kad PROJEKTE dalyvavusių ir tebedalyvaujančių mokyklų patirtis tikrai gali būti vertinga visoje šalyje sprendžiant aukščiau išsakytas problemas,

tačiau ji yra labai skirtinga ir priklauso nuo įvairių objektyviai susiklosčiusių aplinkybių, todėl, modeliuojant vidurinio ugdymo organizavimo alternatyvas, buvo ir kitais būdais ieškoma praktiškai įgyvendinamų idėjų, padėsiančių spręsti aktualias problemas. Siekiant remtis ne tik apklausos dalyvių nuomonėmis buvo nuspręsta apsilankyti kai kuriose vidurinio ugdymo programose įgyvendinančiose švietimo įstaigose, taip pat rinkti informaciją iš viešosiose diskusijose savo nuomonę išsakančių dalyvių, nebūtinai dalyvaujančių projekte, tačiau besidominčių vidurinio ugdymo kokybės gerinimu.

Ekspertų grupė kartu su PROJEKTO, taip pat Švietimo ir mokslo ministerijos, atstovais lankėsi įvairiose švietimo institucijose, turinčiose skirtingą vidurinio ugdymo programų įgyvendinimo patirtį: VšĮ Šiuolaikinės mokyklos centre, Marijampolės „Sūduvos“ gimnazijoje, Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje, Marijampolės profesinio rengimo centre, kur susitiko su mokyklų administracijos atstovais ir pedagogais, susipažino su šiose mokyklose taikomais vidurinio ugdymo organizavimo moduliais pavyzdžiais, patirtomis ir išspręstomis problemomis, modulinio ugdymo elementų ir idėjų įgyvendinimo gerą patirtimi, ateities planais.

Kiekviena iš minėtų mokyklų savitai sprendžia vidurinio ugdymo organizavimo klausimus, daugiau ar mažiau naudojasi modulinio mokymo (si) principais ir idėjomis, taiko modulinio mokymo elementus, įgyvendina dalykų modulių programas. Šių mokyklų patirtis labai skirtinga ir verta dėmesio, nes atspindi šalies mokyklų įvairovę ir gali būti pavyzdžiu kitoms mokykloms, kurios vis dar ieško tinkamo kelio geresnės ugdymo kokybės link. Šių mokyklų patirtimi bus siekiama iliustruoti ekspertų kuriamas vidurinio ugdymo organizavimo moduliais alternatyvas.

2013 m. pabaigoje vyko du susitikimai (viešosios diskusijos), skirti vidurinio ugdymo modernizavimo, ugdymo organizavimo moduliais ir vidurinio ugdymo kokybės gerinimo klausimams nagrinėti.

2013 m. lapkričio mėn. VšĮ Šiuolaikinės mokyklos centre vykusioje ekspertų, mokyklos pedagogų ir vadovų, taip pat PROJEKTO atstovų viešojoje diskusijoje išryškėjo „žmogiškojo faktoriaus“ ir bendrų susitarimų mokykloje svarba. Mokyklos vadovai, pasakodami apie išbandytas inovacijas, pavyzdžiui kai kurių akademinų dalykų mokymo dalykų intensyvinimą, atvirai išsakė savo nuomonę apie sėkmę ir nesėkmę priežastis, atskleidė, kaip pamažu plėtojosi idėjos, kol buvo pasiekta esama situacija, kodėl kai kurių idėjų buvo atsisakyta. Svarbu pastebėti ir „gilesnius“ mokyklos atradimus, pavyzdžiui supratimą, jog dalykų intensyvinimas

yra susijęs ne vien su pamokų skaičiumi. Tai reiškia, jog pasikeitė mokytojų taikomi ugdymo metodai. Nepaisant, kad ši mokykla pasiekia labai gerų ugdymo rezultatų ir garsėja joje dirbančiais gerais mokytojais, buvo pastebėta, jog savarankiškai kurti mokiniams patrauklų šiuolaikišką ugdymo turinį gali ne kiekvienas mokytojas, tačiau trečdalis mokytojų yra tikrai iniciatyvūs, o jų idėjos būna diegiamos mokyklos mastu. Mokyklos atradimai labai žmogiški: mokytojai po pamokų daug papildomai dirba su mokymosi motyvacijos stokojančiais mokiniais, bendrauja su jais naudodamiesi kompiuterinėmis technologijomis ir t.t. Pastebėta, jog kuo daugiau ugdymo proceso organizuojama ne klasėje, tuo geresni rezultatai, todėl mokykloje praktinei veiklai, ryšiui su gyvenimu, integruotoms ir kūrybiškumą skatinančioms pamokoms, projektinėms veikloms, naujų ugdymo „formatų“ paieškoms skiriama vis daugiau dėmesio. Mokyklos atstovai patvirtino, jog mokiniams labai svarbu skirti pakankamai laiko įgyvendinti idėjas, tuo pačiu taikant ir įprasminant įgytas žinias, parodant, ką žino ir moka, emociškai išreiškiant savo patirtį, supratimą, nuomonę. Vidurinio ugdymo pakopoje labai daug dėmesio skiriama vertinimui, įvairiems neformaliems susitarimams, individualiems poreikiams ir siekiams, vadovaujantis nuostata, jog pernelyg didelis visko reglamentavimas varžo ir mokytojus, ir mokinius, jog mokykla turi būti kuo labiau panaši į šeimą. Svarbu, kad mokiniai ir jų tėvai iš anksto žinotų vertinimo kriterijus, laiku gautų patikimą informaciją apie mokymosi pasiekimus, pažangą, o tai reiškia, jog būtų įmanoma laiku pastebėti ir išspręsti problemas, baigiant mokyklą nepatirti nemalonių netikėtumų. Labai svarbu mokiniams suteikti šansų ir galimybių patikrinti savo žinias ir gebėjimus, tai labai padeda mokiniams ugdytis atsakomybę už savo mokymąsi, planuoti savo mokymąsi, suvokti, kokių rezultatų pageidauja ir kaip jų siekti. Pavyzdžiui, mokiniams labai patiktų mokytis lygiais, kaip kompiuteriniuose žaidimuose, kai gali išbandyti savo jėgas (pasigalynėti su savimi) siekdamas vis aukštesnio lygmens. Svarbiausias dalykas – pasitikėjimas mokytoju, tačiau jis susiformuoja ne per vieną dieną. Mokytojas pasitikėjimą užsitarnauja savo pastangomis ir efektyviu darbu, svarbus gero mokytojo bruožas – vidinė atsakomybė. Išskirtinė šios mokyklos ypatybė ta, kad niekas nesiskundžia tvarkaraščiu, nei „langais“ jame, nes mokykloje ir mokytojams, ir mokiniams yra ką veikti arba kur ir kaip pailsėti tuo metu. Nežiūrint to, kad mokykloje dirbantys mokytojai yra aktyvūs ir kūrybiški, pasigendama gerų mokymo ir metodinių priemonių ir aiškių ugdymo programų, ypač daug problemų patiria lietuvių kalbos mokytojai.

2013 m. gruodžio mėn. Marijampolės Meilės Lukšienės švietimo centre vykusioje ekspertų, Švietimo ir mokslo ministerijos ir jai pavaldžių institucijų specialistų, gimnazijų ir vidurinių mokyklų administracijos atstovų ir pedagogų, Marijampolės profesinio rengimo centro atstovų viešojoje diskusijoje aptariamos vidurinio ugdymo modernizavimo ir

organizavimo moduliais prielaidos, patirtis, galimybės ir perspektyvos. Diskusijoje buvo pristatyta vidurinio ugdymo organizavimo situacija Marijampolės savivaldybei pavaldžiose švietimo įstaigose, PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų (Kaišiadorių r. A. M. Brazausko ir Marijampolės „Sūduvos“ gimnazijų, Marijampolės r. Liudvinavo vidurinės mokyklos) vidurinio ugdymo organizavimo moduliais patirtis ir rezultatai, pristatytos ir aptartos ekspertų siūlomos vidurinio ugdymo modernizavimo ir organizavimo moduliais idėjos. Viešosios diskusijos dalyviai diskutavo apie aptariamų idėjų plėtotę kitose Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose, skirtingas vidurinio ugdymo modernizavimo ir organizavimo moduliais prielaidas ir galimybes, priklausančias nuo galiojančių teisės aktų bei kiekvienos mokyklos finansinių ir žmogiškųjų išteklių.

Ką parodė papildoma užsienio šalių ugdymo organizavimo patirties analizė?

Tobulinant ugdymo organizavimo moduliais alternatyvas buvo nagrinėjami teisiniai ir finansiniai dokumentai, papildomai išnagrinėta ir apibendrinta užsienio šalių – Australijos (Viktorija), Kanados (Alberta ir Ontarijas), Suomijos, Prancūzijos, Vengrijos, Olandijos, Naujosios Zelandijos, Singapūro, Jungtinės Karalystės (Anglija), Estijos – patirtis. Reikia paminėti, jog suprantant, kad užsienio šalyse paprastai yra laikomasi ugdymo organizavimo tęstinumo, papildomai analizei buvo tikslingai pasirinktos tų pačių šalių, kurių patirtis buvo nagrinėjama ieškant pavyzdžių ir idėjų pagrindinio ugdymo (II dalies) organizavimo moduliais alternatyvų modeliavimui, švietimo sistemos, atlikta minėtų užsienio šalių vidurinio ugdymo organizavimo patirties analizė ir parengtos užsienio šalių patirtimi paremtos rekomendacijos vidurinio ugdymo organizavimui gerinti (2 priedas).

Visose nagrinėtose šalyse išryškėja svarbūs uždaviniai keliami bendrajam viduriniam ugdymui yra:

- rengti mokymuisi visą gyvenimą, įgyjant gyvenimui šiuolaikiniame pasaulyje svarbaus bendrojo raštingumo ir bendrųjų kompetencijų pagrindus;
- parengti tolesniam mokymuisi aukštosiose mokyklose, perteikiant studijoms reikalingus akademinį dalykų pagrindus ir savarankiško mokymosi gebėjimus;
- ugdyti darbo pasauliui ir karjerai, padedant pasirinkti būsimos darbinės veiklos sritį ir įgyti darbinei veikai reikalingus gebėjimus.

Šių uždavinių sprendimo strategijos atskirose šalyse skiriasi. Strategijų skirtumus didžia dalimi lemia socialiniai kultūriniai skirtumai tarp šalių. Panašūs uždaviniai keliami ir Lietuvos vidurinio ugdymo koncentru, todėl visi jie yra aktualūs kuriant tris vidurinio ugdymo organizavimo moduliais alternatyvas.

Nagrinėjant vienuolikos švietimo sistemų patirt svarbiausias dėmesys buvo kreipiamas mokyklų savarankiškumo ir jų darbo reglamentavimo formuojant vidurinio ugdymo turinį klausimams ir mokinių laisvės rinktis ugdymo turinį klausimams. Sudaryta lentelė (žr. 2 priedas, 1 lentelė), kurioje pateikti duomenys apie tai, ką mokykla gali savarankiškai spręsti vidurinio ugdymo organizavimo lygmenyje, kas šalyje reglamentuoja dalykų mokymo organizavimą ir dalykams skirtas valandas, ar yra nustatyti pasiekimų standartų reikalavimai, kreditų sistema atestatui gauti, ar yra išskiriamas ugdymo turinio branduolys, ar šalies mastu yra rekomenduojami pasirenkamieji kursai, ar mokykloms paliekama teisė rinktis ugdymo turinį ir ugdymo organizavimo formas pagal poreikius. Atlikus analizę (aukščiau minėtais

aspektais) daromos šios apibendrintos išvados apie vidurinio ugdymo organizavimo reglamentavimą užsienio šalyse:

- Pastebima tendencija valstybės lygmenyje smulkmeniškai nereglamentuoti valandų paskirstymo tarp dalykų.
- Vyraujanti tendencija detaliai aprašyti daugumos kursų orientacinius mokinių pasiekimus (vertinimo standartus ar BE reikalavimus).
- Naudojama kreditų atestatui gauti sistema, arba nurodomi privalomi dalykai ir jų mokymosi krūvis.
- Dauguma nagrinėtų šalių išskiria privalomą ugdymo turinio branduolį.
- Beveik visos nagrinėtos šalys rekomenduoja dalį pasirenkamųjų kursų.
- Stiprėja tendencija leisti mokyklų bendruomenėms pačioms skirstyti valandas ir rinktis ugdymo organizavimo formas.

Dalis surinktos informacijos apie pasirenkamųjų dalykų 11-12 (ar ekvivalentiškose) klasėse pobūdį pateikta lentelėje (žr. 2 priedas, 2 lentelė), kurioje trumpai apibūdinama vienuolikos švietimo sistemų praktika, t.y., kas tose šalyse priima sprendimus dėl bendros pasirenkamųjų dalykų apimties, koks pasirenkamųjų kursų užsienio šalyse pobūdis, koks rengimas karjerai ir profesijai numatytas nacionaliniame ugdymo turinyje. Atlikus analizę (aukščiau minėtais aspektais) daromos šios apibendrintos išvados apie vidurinio ugdymo turinio pasirinkimų reglamentavimą užsienio šalyse:

- Laisvai pasirenkamieji dalykai vidurinio ugdymo koncentre, kaip įprasta, sudaro ne mažiau kaip 10–20% mokymosi krūvio. Ugdymo turinio branduolys sudaro apie pusę krūvio.
- Didžioji dalis pasirenkamųjų kursų paprastai būna papildomi tradicinių mokomųjų dalykų ugdymo turinio vienetai/moduliai.
- Daugelis valstybių vidurinio ugdymo koncentre mokiniams leidžia rinktis profesinės pakraipos (ar net profesinio mokymo) pasirenkamuosius kursus.

Šių šalių patirtimi remtasi rengiant alternatyvius siūlymus dėl vidurinio ugdymo organizavimo moduliais Lietuvos švietimo politikams ir bendrojo ugdymo mokykloms. Diskusijos su pedagogais, mokyklų administracijos atstovais, ŠMM ir jai pavaldžių institucijų specialistais paskatino ženkliai pakoreguoti rengiamus alternatyvių vidurinio ugdymo organizavimo moduliais aprašų (I-osios, II-osios ir III-osios alternatyvų) projektus. Pakoreguoti projektai atliepia naujausius Lietuvos ir Europos švietimą reglamentuojančius strateginius dokumentus.

Nagrinėjant Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų, įgyvendinančių vidurinio ugdymo programas, patirtį bei įvairių šalių švietimo sistemų ypatybes pastebėta, jog tinkamai pritaikytas ugdymo organizavimas moduliais gali turėti teigiamos įtakos ugdymo kokybei. Šią įtaką būtų galima paaiškinti remiantis ***esminėmis modulinio mokymo ypatybėmis***:

- *mokymo ir mokymosi lankstumu,*
- *aiškios struktūros ugdymo organizavimo forma,*
- *savarankiškam mokymuisi pritaikytais moduliais.*

Siekiant geresnės ugdymo kokybės labai svarbūs teoriniai modulinio mokymo principai, padedantys užtikrinti aukštesnę ugdymo kokybę ir geresnius mokymosi rezultatus:

- *ugdymo turinio struktūravimas į savarankiškus elementus,*
- *dinamiškumas transformuojant ir papildant ugdymo turinį naujais moduliais,*
- *orientavimasis į tarpdalykinių ryšių stiprinimą, žinių taikymo bei panaudojimo galimybes,*
- *lankstumas individualizuojant ugdymo turinį, metodus ir mokymosi tempą,*
- *besimokančiojo sąmoningumas ir aktyvumas, orientuotas į mokymosi rezultatus,*
- *tinkamų sąlygų besimokančiajam sudarymas,*
- *pasiekimų vertinimo/įsivertinimo aiškumas.*

Modulinio mokymo idėjos ir įvairūs elementai yra sėkmingai išbandyti įvairiose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, tačiau pastebėta, jog ugdymo organizavimo moduliais sėkmingumas priklauso nuo daugelio aplinkybių, o ypač, nuo mokinių amžiaus (geriau tinka vyresniems ir savarankiškesniems), todėl ugdymo organizavimas moduliais tikrai yra tinkamas besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programas ir besirengiantiems studijuoti aukštosiose mokyklose.

Taip pat, būtina pastebėti, kad modeliuojant ir pagrindinio ugdymo II pakopai, ir viduriniam ugdymui siūlomas alternatyvas iš esmės laikomasi svarbiausių švietimo dokumentuose nusakytų principinių nuostatų ir pabrėžiant, jog modulinis mokymas bendrojo ugdymo mokykloje turėtų būti organizuojamas remiantis šiais principais:

- **nuoseklumu ir individualumu**, t.y. požiūriu į mokymo organizavimą kaip ilgalaikį procesą, kurio metu vienos ugdymo formos derinamos ir jungiamos su naujomis, atsižvelgiant į besimokančiųjų poreikius ir galimybes;
- **kontekstualumu**, t.y. tam tikro konkretaus konteksto paisymu, atsižvelgiant į konkrečią instituciją (klasę, grupes ir pan.), šalies socialines – ekonomines tendencijas;
- **holistiškumu**, t.y. ugdymo organizavimo formų tarpusavio derme siekiant visybiško asmenybės ugdymo;
- **kaita**, t.y. natūralia ugdymo formų dinamika atsižvelgiant į esamą ugdymo institucijų decentralizaciją, savarankiškumo laipsnį ir pan.
- **atsakomybe ir savarankiškumu**, t.y. kiekvienos ugdymo institucijos prisiimama atsakomybe už ugdymo proceso organizavimą ir jo įtakojamus mokymosi rezultatus, atsižvelgiant į kiekvienos ugdymo institucijos savarankiškumo laipsnį.

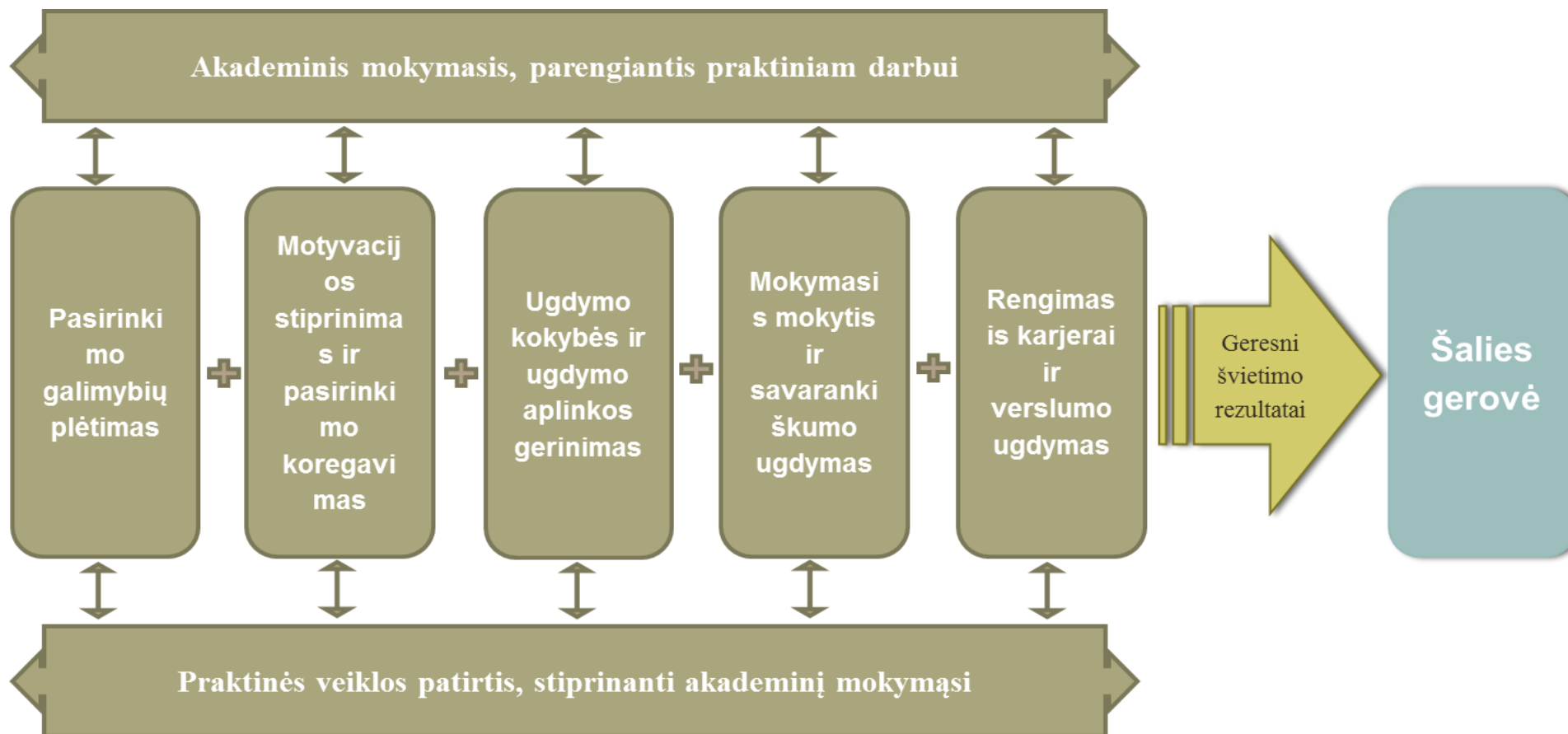
Pagrindinis ugdymo organizavimo moduliais alternatyvų modeliavimo vidurinio ugdymo koncentrai **tikslas – gerinti 11-12 klasių mokinių akademinis pasiekimus ir praktinius gebėjimus, reikalingus darbo pasauliui**, padėti jiems geriau pasirengti tolesniam mokymuisi ir gyvenimui diegiant modulinį mokymąsi arba modulinio mokymosi elementus.

Ugdymo organizavimo moduliais uždaviniai:

- didinti mokinių motyvaciją ir atsakomybę už savo mokymosi rezultatus;
- mokyti mokinius savarankiškai mokytis, padėti jiems rengtis tolesniam mokymuisi ir karjerai;
- didinti akademinio ir praktinio ugdymo sinergiją;
- spartinti inovacijų diegimą mokyklinėje praktikoje.

Aukščiau paminėtas esminis tikslas ir išvardyti uždaviniai turi lemti, kokios ugdymo organizavimo moduliais priemonės ir kaip turi būti įgyvendinamos Lietuvos švietimo sistemoje, siekiant šalies gerovės (žr. 3 pav.).

3 pav. Akademiniio ir praktinio ugdymo sinergija

Siekiant užsibrėžto pagrindinio tikslo – *gerinti 11-12 klasių mokinių akademinį pasiekimą ir praktinius gebėjimus, reikalingus darbo pasauliui* – ir atsižvelgiant į mokinių galimybes ir poreikius, manoma esant prasminga pasiūlyti šalies švietimo politikams ir bendrojo ugdymo mokykloms apsvarstyti tris vidurinio ugdymo (11-12 klasėse) organizavimo moduliais alternatyvas.

Atsižvelgiant į švietimo sistemoje šiuo metu susiklosčiusią situaciją, išskirtos trys vidurinio ugdymo programas įgyvendinančių mokyklų grupės¹ (tradicinės gimnazijos, mažos arba savivaldybėje/mieste/rajono centre ir pan. vienintelės mokyklos ir stiprios² profesinės mokyklos ar centrai), kurioms modulinio mokymo ar jo elementų taikymas galėtų padėti siekti ženklių pokyčių.

Pirmoji alternatyva – skirta išryškinti ugdymo organizavimo pokyčiams didelėse tradicinėse gimnazijose, galinčiose tapti populiariomis **akademinės pakraipos gimnazijomis**, kurias rinktųsi į akademinį mokymąsi linkę mokiniai, planuojantys ateityje siekti akademinės karjeros. Modulinio mokymo ar jo elementų diegimas šiose mokyklose suteiktų daugiau pasirinkimo galimybių akademiškai gabiems mokiniams, padėtų ugdyti mokinių savarankiškumą, iniciatyvumą, atsakomybę už savo mokymąsi, padėtų pagerinti mokymosi rezultatus.

Antroji alternatyva – skirta padėti mažoms mokykloms, turinčioms nedaug, bet labai įvairių gebėjimų ir ugdymosi poreikių mokinių, ir neturinčioms galimybių įdarbinti daug aukštos kvalifikacijos pedagogų nei įsigyti pačių naujausių mokymo priemonių, taip pat mokykloms, kurios yra vienintelės tam tikroje teritorijoje, todėl turi atsižvelgti į pačius įvairiausius mokinių ir vietos bendruomenės poreikius, arba mokykloms, kurios veikia vienoje teritorijoje su kitomis stipriomis, pavyzdžiui, akademinės pakraipos gimnazijomis, todėl ieško savito kelio ir nišos, kurioje, reaguodamos į susiformavusią paklausą, galėtų sėkmingai veikti. Siūlomi ugdymo organizavimo pokyčiai tokioms mokykloms padėtų sustiprėti ir tapti **bazinėmis gimnazijomis**, teikiančioms gerą vidurinį išsilavinimą visiems mokiniams, ypač tiems, kurie dar tebeieško „savo kelio“. Bazinė gimnazija užtikrintų subalansuotą akademinį ir

---

¹ Mokyklų grupės išskiriamos sąlygiškai, pagal turimą mokinių skaičių, nuo kurio priklauso ir surenkamo krepšelio dydis, t.y. lėšos, kurios teikia daugiau ar mažiau galimybių įgyvendinti inovacijas, atsižvelgti į mokinių ugdymosi poreikius, teikti daugiau pasirinkimo galimybių, užtikrinti geresnę ugdymo aplinką, teikia daugiau galimybių tobulinti mokytojų kvalifikaciją ir t.t., taip pat tam tikros gyvenamosios vietovės poreikius, kai atitinkamoje teritorijoje yra tik viena bendrojo ugdymo mokykla, įgyvendinanti vidurinio ugdymo programą.

² Stipri profesinė mokykla/– nėra labai griežtai apibrėžta sąvoka. Stipria vadintume tokią profesinę mokyklą/ profesinio rengimo centrą, įgyvendinančią vidurinio ugdymo programą, kuris turi stiprią profesinio mokymo bazę, gerus pedagogus, kuriai netrūksta mokinių, nes yra populiarūs.

praktinį ugdymą, t.y., ji sudarytų sąlygas ir galimybes mokiniams išbandyti įvairius dalykus, padedančius ugdytis šiuolaikiniam darbo pasauliui reikalingus gebėjimus, tačiau padėtų išvengti siauro mokinių profiliavimo.

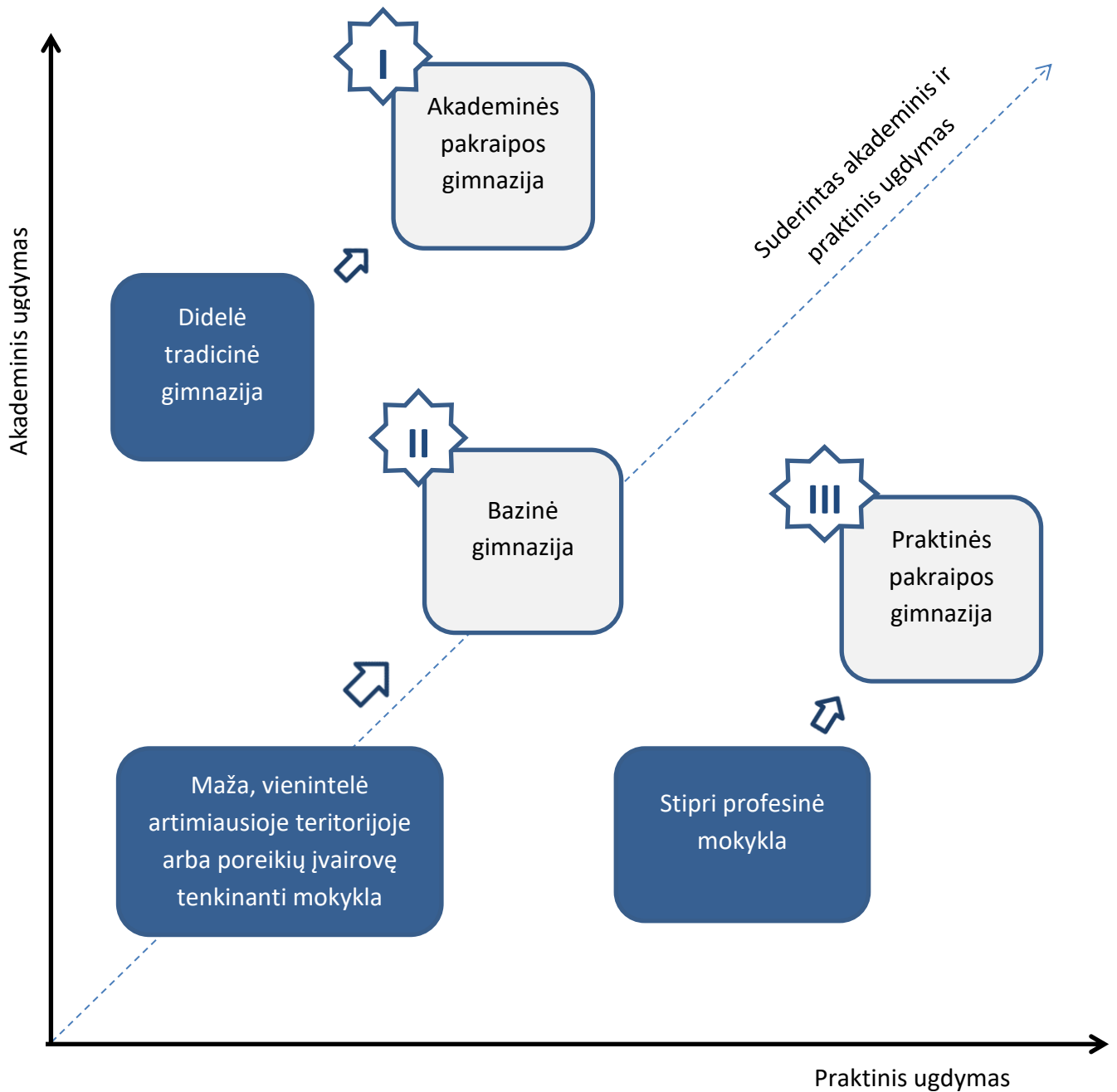
Trečioji alternatyva – skirta profesinėms mokykloms, dalis kurių šiuo metu yra pakankamai populiarios, nes jų mokiniai įgyja ne tik vidurinį išsilavinimą, bet ir įgyja darbo rinkoje paklausią profesiją, taip pat profesinėms mokykloms, kurios galėtų tapti labiau populiariomis, nes siūlomi organizaciniai pokyčiai šioms mokykloms padėtų pereiti į aukštesnį lygį, t.y., tapti **praktinės pakraipos gimnazijomis**. Praktinės pakraipos gimnazija būtų ypatinga tuo, kad joje galėtų efektyviai mokytis labiau į praktinę veiklą linkę mokiniai, kuriems būtų suteikiamas geresnis (orientuotas į aukštesnius mokymosi pasiekimus) vidurinis išsilavinimas ir paklausi profesija.

Svarbiausia:

- Ugdymo organizavimo moduliais idėja visose trijose alternatyvose remiasi formuojamais platesniais vidurinio ugdymo tikslais ir taikomomis efektyvesnėmis mokymo bei mokymosi technologijomis.
- Visos trys alternatyvos iš esmės neturėtų būti konkuruojančios, jos turėtų orientuotis į atitinkamą tikslinę mokinių grupę ir užimti deramą nišą sistemoje.
- Visos alternatyvos turėtų prisidėti prie vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo suartėjimo, kurį turėtume įsivaizduoti ne tiesmukai, kaip supanašėjimą, o kaip sąlyčio taškų ieškojimą atitinkamuose labiau akademinuose ar profesiniuose „sluoksniuose“.
- Pasirinkusieji vieną iš alternatyvų turėtų galimybę geriau realizuoti savo pasirinkimą ir svajones, būtų labiau motyvuoti sąmoningai planuoti savo karjerą ir gerai mokytis.

Žemiau pateikiamoje trijų ugdymo organizavimo alternatyvų vidurinio ugdymo koncentre scheme (žr. 4 pav.) parodyta, kokio didumo pokyčiai akademinio ir praktinio ugdymo linkme numatomi ir kaip „judama“ link vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo suartėjimo. Idėja remiasi formuojamais platesniais ugdymo tikslais ir taikomomis efektyvesnėmis mokymo bei mokymosi technologijomis.

4 pav. Trijų ugdymo organizavimo alternatyvų vidurinio ugdymo koncentre schema

Šiame dokumente, atsižvelgiant į PROJEKTE sukauptą patirtį, pedagogų, vadybininkų ir švietimo politikų išsakytas nuomones, atliktą papildomą projekte dalyvaujančių mokyklų patirties, užsienio šalių patirties ir teisinių bei finansinių dokumentų analizę, pateikiama **vidurinio ugdymo programos ugdymo organizavimo moduliais aprašo projekto II-oji alternatyva.**

1. II-OSIOS ALTERNATYVOS PAGRINDIMAS IR APRAŠYMAS REMIANTIS ATLIKTA PROJEKTO MOKYKLŲ IR UŽSIENIO ŠALIŲ PATIRTIES ANALIZĖ BEI TEORINIAIS MODULINIO MOKYMO PRINCIPAIS

Rengiant vidurinio ugdymo organizavimo alternatyvas buvo atsižvelgiama į naujausių šalies strateginių dokumentų brėžiamas pagrindines tolesnės šalies švietimo raidos kryptis. Antroji, kaip ir pirmoji, alternatyva grindžiama Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 (Žin., 2012, Nr. 61-3050), kurioje švietimui numatytas uždavinys dirbti strategine sumanios visuomenės formavimo kryptimi, siekiant veiklios, solidarios ir besimokančios visuomenės. Kitas reikšmingas dokumentas – Valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija (projektas paskelbtas http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/451_f91e8f0a036e87d0634760f97ba07225.pdf), kurioje keliami keturi tikslai: pirmasis – susijęs su mokytojų kompetencijų tobulinimu („pasiiekti tokį pedagoginių bendruomenių lygį, kai jų kritinę masę sudaro reflektuojantys, nuolat tobulėjantys ir rezultatyviai dirbantys profesionalūs mokytojai ir dėstytojai“), antrasis – švietimo institucijų kokybės vadybos gerinimu („įdiegti duomenų analize ir įsivertinimu grįstą švietimo kokybės kultūrą, užtikrinančią savivaldos, socialinės partnerystės ir vadovų lyderystės darną“), trečias – skirtas švietimo posistemių prieinamumo užtikrinimui ir tarpusavio ryšių suderinimui („maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius“), ketvirtasis – mokymosi visą gyvenimą sistemos ir darbo rinkos bei visuomenės poreikių derinimui („sukurti paskatų ir vienodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje“).

Bendrojo ugdymo mokyklos vidurinio ugdymo pakopoje aktualūs visi keturi švietimo strategijoje keliami tikslai, tačiau jų įgyvendinimas priklauso nuo objektyvių sąlygų, kuriose veikia mokyklos.

Antroji alternatyva – skirta padėti mažoms mokykloms, turinčioms nedaug, bet labai įvairių gebėjimų ir ugdymosi poreikių, dažnai neapsisprendusių dėl savo tolesnių siekių, mokinių, ir neturinčioms galimybių įdarbinti daug aukštos kvalifikacijos pedagogų nei įsigyti pačių naujausių mokymo priemonių, taip pat mokykloms, kurios yra vienintelės tam tikroje teritorijoje, todėl turi atsižvelgti į pačius įvairiausius, nepakankamai apibrėžtus savo poreikių ir galimybių nelabai suvokiančių mokinių ir vietos bendruomenės poreikius, arba mokykloms,

kurios veikia vienoje teritorijoje su kitomis stipriomis, pavyzdžiui, akademinės pakraipos gimnazijomis, todėl joms lieka gal ir gabūs, bet neakademiški polinkiai ir poreikiai mokiniai. Natūralu, kad šios mokyklos ieško nišos, kurioje, reaguodamos į susiformavusią paklausą, galėtų sėkmingai veikti, teikdamos naudą visuomenei ir padėdamos tenkinti specifinius savo mokinių poreikius. Siūlomi ugdymo organizavimo pokyčiai tokioms mokykloms padėtų rasti savo vietą ir tapti **bazinėmis gimnazijomis, teikiančioms gerą vidurinį išsilavinimą visiems mokiniams, ypač tiems, kurie dar tebeieško „savojo kelio“**. Bazinė gimnazija **užtikrintų subalansuotą akademinį ir praktinį vidurinį ugdymą**, t.y., ji sudarytų sąlygas ir galimybes mokiniams išbandyti įvairius dalykus, padedančius ugdytis šiuolaikiniam darbo pasauliui reikalingus gebėjimus, tačiau padėtų išvengti siauro mokinių profiliavimo. Bazinė gimnazija būtų labai lanksti ir, nekurdama labai geros specializuotos praktinio ugdymo bazės mokykloje, nestiprindama labai formalių ryšių su viena ar keliomis aukštosiomis mokyklomis, ieškotų bendradarbiavimo galimybių su labai įvairiais partneriais, kitomis mokyklomis, verslu, nevyriausybinėmis organizacijomis, valstybės įstaigomis siekdama padėti kiekvienam savo mokiniui išspręsti labai nevienalytes apsisprendimo ir rengimosi gyvenimui problemas.

Siūlomi ugdymo organizavimo pokyčiai minėtoms gimnazijoms padėtų atsinaujinti, teisingiau orientuoti savo veiklą, tikslingai ir prasmingai tenkinant labai įvairių gebėjimų mokinių ugdymosi poreikius. Labai svarbu, kad šias mokyklas paremtų savivaldybė ir valstybė, sudarydamos sąlygas mokykloms atnaujinti ugdymo aplinką, įsigyti pačių naujausių universalių mokymo priemonių.

Labai svarbi bazinės gimnazijos priedermė – atsižvelgti į savivaldybės ar net regiono kultūrinius ir ekonominius ypatumus, nuo kurių didžia dalimi priklauso ir mokinių karjeros ugdymo, aktualios praktinės veiklos ir bendradarbiavimo su verslo pasauliu galimybės mokykloje.

Daugelis ar net dauguma bazinės gimnazijos abiturientų siektų aukštojo išsilavinimo, jie būtų geri įvairių kolegijų studentai, gabesnieji galėtų rinktis ir universitetus, kai kurie sąmoningai apsispręstų tęsti mokymąsi profesinėse mokyklose.

Tikėtina, jog stipri ir moderni bazinė gimnazija padidintų mokinių tolesnio mokymosi motyvaciją ir sumažintų skaičių abiturientų, kurie neturi aiškaus supratimo, ką patys sugeba ir kokioje srityje norėtų mokytis ar dirbti ateityje, jų akademiniai ir praktiniai gebėjimai labiau derėtų. Taip pat tikėtina, kad bazinių gimnazijų absolventai, geriau susipažinę su verslo ir karjeros galimybėmis artimiausioje aplinkoje, savo ateitį sietų su gimtuoju regionu, rinktųsi

savo regione paklausias specialybes, ateityje prisidėtų prie savojo regiono ūkio plėtros ir klestėjimo.

PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų atstovų nuomone, ši alternatyva būtų patraukli nemažai daliai mokyklų, dabarties situacijoje ieškančių sau erdvės naudingai ir prasmingai dirbti, prisidėti prie vietos bendruomenės, regiono ir visos šalies poreikių tenkinimo..

Antrosios alternatyvos idėja ir ekspertų grupės siūlomi sprendimai bei laukiami rezultatai remiasi ugdymo situaciją analizuojant išryškėjusiomis vidurinio ugdymo problemų priežastimis ir pasekmėmis (žr. 5 pav.). Išnagrinėti mokyklų, sprendžiančių panašias problemas, patirties pavyzdžiai padėjo formuluoti siūlomus sprendimus ir laukiamus rezultatus.

5 pav. Antrosios alternatyvos loginis pagrindimas

Alternatyva	Problemos	Problemų priežastys	Pasekmės	Sprendimas	Tikėtinas rezultatas
<p>II-oji alternatyva</p> <p>Bazinė gimnazija – dalies privalomų ir pasirenkamųjų dalykų modulinis mokymas (is), siejamas su individualiais mokinių poreikiais ir galimybėmis</p> <p>Dar perspektyvesnis būtų visų dalykų mokymas moduliais, jeigu nacionaliniame lygmenyje būtų į modulinę struktūrą pertvarkytos bendrosios programos ir parengta</p>	<p>Pernelyg mažos mokymosi pasirinkimo galimybės.</p> <p>Mokiniai nesidomi arba per mažai domisi akademiniiais dalykais.</p> <p>Menka daugelio mokinių mokymosi motyvacija, prasti egzaminų rezultatai ir menkos abiturientų galimybės tęsti mokymąsi aukštojoje mokykloje.</p> <p>Menki savarankiško mokymosi gebėjimai ir nepakankamas pasirengimas studijoms.</p> <p>Dalis besimokančiųjų yra „ant iškritimo ribos“ arba laikomi mokykloje tik dėl krepšelio lėšų.</p> <p>Iš esmės mokykloje inovatyvūs idėjas</p>	<p>Nedidelėje (pagal mokinių skaičių) arba savo teritorijoje vienintelėje mokykloje didelė įvairovė labai skirtingų gebėjimų ir ugdymosi poreikių turinčių mokinių, dėl kurių mokyklai tenka konkuruoti su profesinėmis mokyklomis arba populiariomis gretimų savivaldybių gimnazijomis.</p> <p>Mokyklai nepakanka finansinių išteklių ir kvalifikuotų specialistų, galinčių mokiniams pasiūlyti didesnes mokymosi krypties pasirinkimo galimybes.</p> <p>Dalis specialistų „laukia pensijos“, todėl nenori nieko keisti, nemoka arba vengia naudotis</p>	<p>Per maža/mažėjanti įgijusiųjų kokybišką vidurinę išsilavinimą mokinių dalis.</p> <p>Neefektyvus vidurinis ugdymas.</p> <p>Neišlaikyti valstybiniai arba mokykliniai brandos egzaminai.</p> <p>Pernelyg didelė dalis mokinių renkasi mokyklinius brandos egzaminus.</p> <p>Didelė dalis jaunuolių, nepasirengusių nei toliau mokytis, nei įsiliesti į darbo rinką.</p> <p>Skurdūs kaimai, gyvenvietės ir miesteliai dar labiau nyksta nes jaunimas netampa atsinaujinimui reikalinga jėga. Dėl to prastėja bendra</p>	<p>Skatinti atsižvelgiant į individualius mokinių poreikius ir galimybes diegti dalies privalomų ir pasirenkamųjų dalykų mokymą moduliais.</p> <p>Padėti reintegruoti į švietimo sistemą iš jos iškritusiems ir sugrįžusiems kuriant „tiltus“.</p> <p>Sudaryti galimybes mokytis papildomus mokslo metus padedant kompensuoti dėl įvairių priežasčių susidariusias spragas, skatinant mokymosi motyvaciją, siekiant asmens brandos (galbūt vienerius metus derinant darbą /motinystę/ gydymąsi/ sportą ir mokymąsi nuotoliniu būdu).</p> <p>Investuoti į ugdymo aplinkos</p>	<p>Pagerėjęs abiturientų lankomumas, mokymosi motyvacija ir mokymosi pasiekimai.</p> <p>Pagerėję valstybinių ir mokyklinių egzaminų išlaikymo rodikliai, sumažėjęs abiturientų, perlaikančių egzaminus skaičius.</p> <p>Sumažėjusi jaunuolių, neįgijusių vidurinio išsilavinimo dalis.</p> <p>Geresnė mokinių ir mokytojų savijauta, pasitenkinimas mokymo ir mokymosi rezultatais, pedagoginiu darbu.</p> <p>Padidėjęs jaunimo, liekančio mokytis, gyventi ir dirbti savo gimtajame regione, skaičius.</p>

<p>mokomoji medžiaga moduliams.</p>	<p>įgyvendina tik pavieniai lyderiai, pedagogų kolektyvas neinicijavus, vengia pokyčių, neskiria pakankamai dėmesio savirefleksijai ir kvalifikacijos tobulinimui.</p>	<p>technologijomis ugdymo procese.</p> <p>Mokyklai nepakanka finansinių išteklių ugdymo turinio pasirinkimų įvairovei sukurti ir pasiūlyti.</p> <p>Ugdymo aplinka skurdoka arba nepakankamai išnaudojamos turimos galimybės ir šiuolaikiškos informacinės komunikacinės technologijos.</p> <p>Mokykloje trūksta/nėra švietimo pagalbos specialistų, kai kurių dalykų specialistų arba turimi specialistai yra neaukštos kvalifikacijos.</p> <p>Dalis mokytojų atvyksta iš kitų mokyklų.</p>	<p>socialinė ekonominė situacija.</p>	<p>modernizavimą, aprūpinimą technine ir programine įranga.</p> <p>Stiprinti verslo pasaulio ir mokyklos ryšius ir bendradarbiavimą.</p>	<p>Didėjanti jaunimo, susikuriančio sau ir kitiems darbo vietas, dalis.</p> <p>Besiformuojančios prielaidos mažinti regioninius skirtumus.</p>
-------------------------------------	--	---	---------------------------------------	--	--

Svarbus informacijos, kuria grindžiama II-oji alternatyva, šaltinis yra papildomai atliktos užsienio šalių ugdymo organizavimo patirties analizės išvalgos ir jų pagrindu parengtos rekomendacijos ugdymo organizavimui gerinti (žr. 2 priedą).

Visose nagrinėtose šalyse vienas esminių, bendrajam viduriniam ugdymui keliamų uždavinių yra mokinių parengimas tolesniam mokymuisi aukštosiose mokyklose, perteikiant studijoms reikalingus akademinį dalykų pagrindus ir savarankiško mokymosi gebėjimus, tuo pačiu ugdant darbo pasauliui ir karjerai, tačiau bazinei mokyklai svarbiausias uždavinys – rengti mokymuisi visą gyvenimą, įgyjant tam tikrus gyvenimui šiuolaikiniame pasaulyje svarbaus bendrojo raštingumo ir bendrųjų kompetencijų pagrindus. Šių uždavinių sprendimo strategijos atskirose šalyse skiriasi. Kai kuriose šalyse laikomasi liberalesnių švietimo nuostatų, daugiau dėmesio skiriant atskirų asmenų poreikių tenkinimui, kitose – konservatyvesnių nuostatų, pirmenybę teikiant valstybės ir visuomenės poreikiams.

Pavyzdžiui, diferencijuojant reikalavimus mokinių pasiekimams ir siekiant labiau atsižvelgti į aukštųjų mokyklų poreikius studentų pasirengimui studijoms, kai kuriose šalyse (Olandijoje, Vengrijoje, Prancūzijoje, Kanados Albertos provincijoje) nustatomos kelios ar net keliolika skirtingų, labiau akademinį ar labiau praktinių, kvalifikacijų, kurias galima įgyti baigiant vidurinę bendrojo ugdymo mokyklą. Tokiu atveju, mokinio mokomųjų dalykų pasirinkimo laisvė stipriai suvaržoma, nes dauguma mokomųjų dalykų mokiniui yra arba privalomi, arba privalomai pasirenkami.

Galvojant apie bazinės mokyklos funkcijas ir siekį tenkinti labai įvairius poreikius dėmesį patraukia įvairiose šalyse vis dažniau viduriniame ugdyme įvedama kreditų sistema. Pavyzdžiui, Australijos Viktorijos valstijoje, Suomijoje, Estijoje, Naujojoje Zelandijoje abiturientas, norėdamas gauti brandos atestatą turi surinkti tam tikrą minimalų skaičių kreditų iš nurodytų dalykų ir ugdymo sričių. Kreditų sistema paprastai remiasi tam tikru ugdymo turinio modularizavimu – ugdymo turinio suskirstymu į gana autonomiškas mažesnes dalis su atskirais mokymosi uždaviniais, nurodytais mokymo(si) laiko ištekliais (nurodant valandų, savaitių ir/ar mėnesių, skaičius ir pan.) ir aiškiai apibrėžtais rezultatų vertinimo būdais ir kriterijais. Šios mažesnės ugdymo turinio dalys beveik niekur nevadinamos moduliais. Dažniausia jos vadinamos *ugdymo turinio vienetais* ar *kursais*, nors pagal daugumą požymių jos panašios į modulius naudojamus *moduliniame mokyme*. Kreditų sistema leidžia tam tikru laipsniu individualizuoti vidurinį ugdymą.

Nacionaliniame vidurinio ugdymo turinyje išskirtus ugdymo vienetus/kursus šalys aprašo ne vienodai detalai. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Prancūzijoje) ugdymo turinio vienetai aprašomi labai išsamiai, nurodant netgi tikslus vertinimo kriterijus. Kitur (pavyzdžiui,

Suomijoje) nacionaliniame ugdymo turinyje ugdymo turinio vienetai išskiriami tik bendriausiais bruožais, bet į ugdymo turinio vienetų apimčių tikslinimą įtraukiami vadovėlių leidėjai ir egzaminų rengėjai. Dažniausiai Ugdymo turinio vieneto mokymuisi skiriamas pusmetis. Bet, pavyzdžiui, Suomijoje ugdymo turinio vieneto mokymuisi dažniausiai skiriamos 7 savaitės, o tai reiškia, jog mokiniams tenka ne tik dažniau atsiskaityti už atliktus darbus, tai padeda nuosekliau ir geriau vykdyti mokymo ir mokymosi rezultatų stebėseną, mokiniams ir mokytojams gauti aiškų grįžtamąjį ryšį. Mokiniais lengviau planuoti savo mokymąsi trupesniems laikotarpiams ir taip pasirengti studijų planavimui pusmečio laikotarpiui, kaip tai yra būdinga aukštosiose mokyklose.

Didžioji dauguma nagrinėtų šalių išskiria privalomą ugdymo turinio branduolį. Jis turi garantuoti visiems mokiniams nustatytą minimalų raštingumą ir būtiniausius bendruosius gebėjimus. Ugdymo turinio branduolys paprastai būna sudarytas iš privalomųjų ir privalomai pasirenkamųjų mokomųjų dalykų kursų ir/ar ugdymo turinio vienetų. Skaičiuojant medžiagos apimtį ir mokymuisi orientaciniai skiriamu laiku, ugdymo turinio branduolys dažniausiai sudaro ne mažiau kaip pusę mokinių mokymosi krūvio. Vidurinio ugdymo pakopoje dauguma nagrinėtų šalių, nacionaliniu lygmeniu, dažniausiai rekomenduoja pasirenkamuosius kursus, susijusius su pagrindiniais mokomaisiais dalykais ir su rengimu karjerai, išskyrus tuos atvejus, kai vidurinis išsilavinimas įgyjamas profesinės pakraipos mokyklose. Atlikta šalių vidurinio ugdymo patirties analizė rodo, kad stiprėja tendencija leisti mokyklų bendruomenėms pačioms skirstyti valandas tarp mokomųjų dalykų ir rinktis ugdymo organizavimo formas. Daugumoje šalių mokyklos gali pačios rinktis, ar taikyti modulinį mokymą, ar taikyti nuotolinio ar mišraus mokymo būdus, ar naudoti ugdymo reikalams virtualią erdvę.

Daugumoje šalių nereikalaujama, kad kiekviena mokykla teiktų mokiniams visas nacionaliniame lygmenyje numatytas ugdymo turinio pasirinkimo galimybes. Dažniausiai nustatomas tik tam tikras palyginti nedidelis minimalus sąrašas dalykų ir kursų, kurių pasirinkimo galimybę tam tikro tipo mokykla turi užtikrinti mokiniui. Mažesnės mokyklos paprastai finansiškai ir fiziškai nepajėgios teikti labai platų mokomųjų dalykų ir kursų pasirinkimą, o papildomai finansuoti jas, kad pasirinkimo galimybės labai išsiplėstų tiesiog ekonomiškai neefektyvu. Į šią patirtį verta atsižvelgti Lietuvos mokykloms, pretenduojančioms tapti bazinėmis gimnazijomis.

2. II-OSIOS ALTERNATYVOS ĮGYVENDINIMO MODELIS, APRĖPIANTIS UGDYMO PLANAVIMO, ORGANIZAVIMO IR PASIEKIMŲ VERTINIMO SISTEMOS KŪRIMO ASPEKTUS

Sėkmingam ugdymo organizavimo moduliais II-osios alternatyvos įgyvendinimui reikėtų pertvarkyti (pritaikyti mokymui(si) moduliais) privalomą ir pasirenkamą vidurinio ugdymo turinį, parengti pertvarkytą ugdymo turinį atitinkančius pamatuojamus mokymosi pasiekimų standartus, parengti pertvarkytą ugdymo turinį ir mokymosi pasiekimų standartus atitinkančią kokybišką metodinę medžiagą bei šiuolaikiškos mokymosi priemonės (taip pat ir skaitmenines), parengti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas ir apmokyti mokytojus.

Siūlomų I ir II alternatyvų įgyvendinimo modelis susideda iš trijų, tarpusavyje susijusių, nacionalinio lygmens vidurinio ugdymo organizavimo tobulinimo priemonių.

Vidurinio ugdymo organizavimo tobulinimo priemonės:

1. Vidurinio ugdymo turinio pertvarkymas.
2. Mokyklų, teikiančių vidurinį išsilavinimą, savarankiškumo didinimas ir atsakomybės tikslinimas.
3. Aplinkos, palankios rengimui karjerai ir verslumo ugdymui, kūrimas.

Alternatyva galėtų būti įgyvendinama dviem etapais:

- 2014 – 2015 metais įgyvendinant jau prasidėjusį ESF remiamą projektą;
- 2015 – 2016 metais pradant naujus ESF remiamus projektus.

Veiksmingiausia būtų, jei visos trys alternatyvos būtų įgyvendinamos kartu ir veiktų sinergiškai.

Antrosios alternatyvos įgyvendinimo veiklos pateikiamos 6 pav.

Siūlomos priemonės buvo nagrinėjamos ir aptariamos su PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų ir PROJEKTO bei Švietimo ir mokslo ministerijos atstovais seminare, kuris vyko 2014 m. sausio 30-31 d., taip pat įvairiuose susitikimuose su švietimo specialistais ir 2014 m. kovo 5 d. Švietimo ir mokslo ministerijoje vykusioje viešojoje diskusijoje, kurioje buvo pristatytos ir perspektyvios organizacinės idėjos vidurinio ugdymo kokybės tobulinimui. II-osios alternatyvos įgyvendinimo modelis parengtas atsižvelgiant į visų vykusių susitikimų ir viešųjų diskusijų rezultatus, taip pat į PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų praktiką.

6 pav. II-osios alternatyvos įgyvendinimo modelis (Įgyvendinimo veiklos, jų numatomas poveikis ir tarpusavio ryšiai)

Nr.	Vidurinio ugdymo organizavimo tobulinimo veiklos	Prognozuojamas poveikis	Sąsajos su kitomis švietimo veiklomis, padedantys ir trukdantys veiksniai
1.	<p>Vidurinio ugdymo turinio pertvarkymas.</p> <p>1.1. Parengti metodines rekomendacijas mokykloms, kaip patogiausiai suskirstyti dalykų bendrųjų programų turinį į trimestrui (ar, atskirais atvejais, pusei trimestro) skirtus ugdymo turinio vienetus (ir/ar modulius) ir kaip kiekvienam ugdymo turinio vienetui (ar moduliui) parengti <i>mokinių pasiekimų vertinimo kriterijus</i> pagal kursus (bendrąjį ir išplėstinį) ir pasiekimų lygius.</p> <p>1.2. Parengti metodines rekomendacijas mokykloms, kaip pereiti prie kaupiamosios vidurinio ugdymo pasiekimų vertinimo tvarkos, kai galutinis dalyko mokymosi įvertinimas sudaromas iš atskirų dalyko ugdymo turinio vienetų įvertinimų 11 ir 12 klasėse.</p> <p>1.3. Prie išplėstinių dalykų kursų mokyklose galėtų būti siūlomi papildomi laisvai pasirenkami ugdymo turinio vienetai (moduliai), skirti gilesniam dalyko mokymuisi ir mokinio išsibandyti.</p> <p>1.4. Nacionaliniame lygmenyje priimti sprendimus leidžiančius mokiniams laikyti dalį egzaminų jau baigiant 11 klasę.</p> <p>1.5. Parengti mokytojų ir administracijos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo programas ir jas įgyvendinti, užtikrinant, kad kiekvienas šiame centre dirbantis mokytojas ne mažiau kaip 5 dienas būtų mokomas kurti modulinės programos ir mokyti mokinius modulinio būdu.</p> <p>Mokyklos turėtų būti mokomos įtraukti į mokyklos ugdymo plano sudarymą mokinius ir jų tėvus.</p>	<p>Galimas poveikis ugdymo kokybei ir mokinių mokymosi pasiekimams – mažas arba vidutiniškas. Per 3-4 metus išsiplėstų galimybės efektyviau organizuoti mokyklose dalykų mokymąsi, pasiekti aukštesnių mokymosi rezultatų ir geriau pasirengti tolesniam mokymuisi, nes:</p> <ul style="list-style-type: none"> – mokymo ir mokymosi procesas būtų geriau struktūruotas; – mokymo ir mokymosi uždaviniai būtų aiškesni; – pagerėtų mokinių pasiekimų vertinimas ir stebėseną, mokiniai 	<p>Padėtų nemažas įdirbis, sukauptas kuriant modulių programas ir diegiant modulinį mokymą, išbandant verslumo ugdymo ir rengimo karjerai metodus PROJEKTE, pereinant prie kriterinio VBE vertinimo.</p> <p>Trukdytų tai, kad daugumoje atvejų mokykloms pačioms tektų rengtis mokymo ir mokymosi medžiagą moduliniam mokymuisi. Elektroniniai dienynai turėtų būti tobulinami taip, kad padėtų lanksčiau organizuoti ugdymą ir teiktų mokykloms didesnes surinktų duomenų apdorojimo galimybes.</p> <p>Reiktų padėti mokykloms spręsti tvarkaraščių rengimo problemas, parengti tvarkaraščių rengimo</p>

		<p>laiku gautų mokymosi pagalbą;</p> <ul style="list-style-type: none"> – išaugtų mokinių mokymosi motyvacija; – gerėtų mokytojų kompetencija, jie įsisavintų šiuolaikiškus mokymo metodus. 	<p>kompiuterines metodikas ir programas, apmokyti mokyklų specialistus, kaip jomis naudotis.</p> <p>Reikėtų parengti metodiką, kaip pasinaudojant esamomis mokytojų darbo apmokėjimo galimybėmis spręsti išskylančias mokytojų darbo apmokėjimo problemas.</p>
2.	<p>Mokyklų, teikiančių vidurinį išsilavinimą, savarankiškumo didinimas ir atsakomybės tikslinimas.</p> <p>2.1. Nustatyti nedidelį, realiomis mokyklos finansinėmis galimybėmis (kurios priklauso nuo krepšelio metodikos) grįstą dalykų kursų ir ugdymo turinio vienetų minimumą, kuris priklauso nuo mokyklos pasirinktos pakraipos ir kurią mokykla turi siūlyti mokiniams rinktis skirtingų dydžių ir paskirčių mokyklos ir leisti mokyklos bendruomenėms pačioms apsispręsti dėl kitų pasirenkamųjų kursų, ugdymo turinio vienetų (modulių).</p> <p>2.2. Sukurti šalies mokyklų darbo, įgyvendinant vidurinio ugdymo programas, stebėsenos ir pagalbos teikimo mokykloms sistemą, kuri pagal įvairius rodiklius vertintų mokyklų darbo veiksmingumą ir efektyvumą. Nustačius, kad išskyla sunkumų užtikrinant mokiniams ugdymo kokybę ir jiems svarbių mokomųjų dalykų ir kursų pasirinkimo galimybes, ši sistema turėtų mokyklai operatyviai suteikti pagalbą sprendžiant iškilusias problemas.</p> <p>2.3. Sukurti inovacijų skatinimo ir rėmimo mokyklose sistemą. Ši sistema turėtų gebėti įvertinti mokyklų pasirengimą vykdyti efektyvias inovacijas, atpažinti</p>	<p>Galimas poveikis mokinių ugdymo kokybei ir akademinėms dalykų pasiekimams – vidutinis. Esant palankioms aplinkybėms poveikis galėtų būti pastebimas po 2-4 metų:</p> <ul style="list-style-type: none"> – būtų geriau atsižvelgiama į individualias mokinių galimybes ir poreikius; – būtų išlaisvintas mokyklų 	<p>Padėtų nemažas įdirbis, sukauptas kuriant modulinės programos ir tobulinant ugdymo organizavimą PROJEKTE ir įgyvendinant Mokyklos struktūros tobulinimo 2011–2013 metų programą.</p> <p>Padėtų stiprėjantis švietimo ir kitų politikų orientavimasis į mokinių mokymosi pasiekimų gerinimą stiprinant mokyklų savarankiškumą.</p> <p>Sėkmės būtų galima tikėtis tik tada, jei pavyktų nustatyti patikimus mokyklos darbo</p>

	<p>perspektyvias inovacijų idėjas ir padėti mokykloms jų susiplanuotas inovacijas finansuoti ir įgyvendinti.</p> <p>2.4. Liberalizuoti mokyklų organizacinę struktūrą. Leisti mokyklos viduje laisviau nustatinėti dirbančiųjų įgaliojimus, atsakomybės ribas ir darbo apmokėjimą.</p>	<p>bendruomenių kūrybingumas siekiant aukštesnės ugdymo kokybės;</p> <p>– suaktyvėtų inovacijų diegimas šalies viduriniame ugdyme.</p>	<p>kokybės rodiklius (tiek mokinio, tiek mokyklos lygmenyse) ir jei pavyktų operatyviai teikti mokykloms grįžtamąjį ryšį ir pagalbą įveikiant sunkumus. Labai svarbu paspartinti inovacijų diegimą mokyklų darbo praktikoje. Mokyklų iniciatyvų išlaisvinimas ir palaikymas sutrumpintų laikotarpį nuo naujų idėjų ir produktų sukūrimo iki jų panaudojimo ugdymo kokybei gerinti ir sumažintų šalies atsilikimą šioje srityje nuo kitų išsivysčiusių šalių.</p>
<p>3.</p>	<p>Aplinkos, palankios rengimui karjerai ir verslumo ugdymui, kūrimas.</p> <p>3.1. Stiprinti aukštųjų, profesinių ir bendrojo ugdymo mokyklų bendradarbiavimą. Mažinti barjerus tarp bendrojo ugdymo mokyklų, universitetų ir profesinių mokyklų, trukdančius bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams pasinaudoti universitetų ir profesinio rengimo centrų turimais specialistais ir laboratorine bei gamybine įranga rengimuisi karjerai.</p> <p>3.2. Stiprinti mokyklų bendradarbiavimą su verslininkų ir pramoninkų organizacijomis bei verslo įmonėmis. Remti tokį bendradarbiavimą realizuojančius projektus finansiškai, jei jie atitinka šalies išsikeltiems verslumo ugdymo ir rengimo karjerai prioritetams ir yra padeda pasiekti gerų rezultatų.</p>	<p>Galimas poveikis mokinių mokymosi pasiekimams – vidutinis.</p> <p>Esant palankioms aplinkybėms poveikis galėtų būti pastebimas po 2-4 metų:</p> <p>– pagerėtų dalies mokinių pasirengimas karjerai ir verslumo gebėjimai, nes</p>	<p>Padėtų nemažas įdirbis, sukauptas PROJEKTE ir projekte Praktinių verslumo ugdymo programų įgyvendinimas</p> <p>Padėtų vidurinio ugdymo kokybės stebėsenos stiprinimas, įvedant specialius kokybės rodiklius, susijusius su ugdymo karjerai ir verslumo ugdymo rezultatų vertinimu.</p>

<p>3.3. Pasiiekti, kad mokyklose atsirastų pareigybės, kurioms priskirta atsakomybė ir kurias užimantys asmenys būtų kompetentingi konsultuoti mokinius ir padėti jiems nuosekliai rengtis karjerai .</p> <p>3.4. Parengti metodines rekomendacijas mokykloms, kaip derinti rengimą karjerai ir verslumo ugdymą su technologijų ir menų egzaminais ir brandos darbų rengimu. Parengti mokykloms metodines rekomendacijas, kaip panaudoti technologijų ir menų egzaminus ir brandos darbus rengiant mokinių karjerai ir ugdant verslumą.</p> <p>3.5. Geriau aprūpinti mokyklas laboratorine ir technologine įranga, kad vidurinio ugdymo procese mokiniai galėtų atlikti kontekstualesnes, autentiškesnes užduotis, artimesnes darbo pasaulio poreikiams.</p> <p>3.6. Sudaryti palankesnes sąlygas mokykloms dalyvauti verslumo ugdymo projektuose ir naudotis praktinėmis verslumo ugdymo programomis, teikiamomis viešųjų įstaigų besispecializuojančių jaunimo verslumo ugdymo srityje.</p> <p>Vykdytojas: ŠMM ir UPC (ar kita institucija).</p>	<p>mokymo ir mokymosi aplinka būtų labiau pritaikyta ir orientuota į rengimą karjerai ir savarankiškumo, iniciatyvumo ir verslumo ugdymą;</p> <p>– ugdymas karjerai ir verslumo ugdymas duotų patikimesnius rezultatus, nes būtų geriau institucionalizuotas mokyklose ir visoje švietimo sistemoje.</p>	<p>Trukdytų patirties stoka (visuose lygmenyse) objektyviai įvertinti neakademinis mokymosi rezultatus ir valdyti neakademinio mokymo ir mokymosi ir rezultatų kaitą. Padėtų palankesnio visuomenės požiūrio į rengimą karjerai ir verslumo ugdymą formavimas ir bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.</p>
--	--	---

3. TEISINIŲ DOKUMENTŲ, SUSIJUSIŲ SU II-OSIOS ALTERNATYVOS ĮGYVENDINIMU, ANALIZĖ

Analizuojant II-osios alternatyvos įgyvendinimui svarbius teisinius dokumentus nustatyta, jog ugdymo organizavimo moduliais pagrindinės teisinės prielaidos apibrėžtos šiuose pagrindiniuose dokumentuose:

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1804);
2. Vidurinio ugdymo bendrosiose programose (Žin., 2011, Nr.26-1283; 2013 Nr. 78-3955);
3. 2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendruosiuose planuose (Žin., 2013, Nr. 58-2934);
4. Vidurinio ugdymo programos apraše (Žin., 2006, Nr. 76-2930; 2011, Nr. 97-4599);
5. Mokymosi pagal formaliojo švietimo programas (išskyrus aukštojo mokslo studijų programas) formų ir mokymo organizavimo tvarkos apraše (Žin., 2012, Nr. 76-3957).
6. Mokymosi kryptių pasirinkimo galimybių didinimo 14–19 metų mokiniams modelio aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. ISAK-715 (Žin., 2008, Nr. 35-1260)“;
7. Mokytojų ir pagalbos mokinių specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. lapkričio 24 d. įsakymu Nr. ISAK-3216 (Žin., 2008, Nr. 142-5669; 2009, Nr. 10-38; 2009, Nr. 20-816; 2010 Nr. 106-5476; 2011 Nr.151-7130);
8. Šešioliktosios Vyriausybės 2012-2016 metų programa (Žin., 2012, Nr. 149-7630);
9. Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašas (Žin., 2012, Nr. 54-2684).

II-osios alternatyvos įgyvendinimui svarbios ugdymo organizavimo moduliais, kaip vienos iš ugdymo organizavimo formų, galimybės išdėstytos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo straipsniuose:

2 straipsnyje nustatyta, kad „Švietimo programa – iš anksto apibrėžtos formaliojo arba neformaliojo švietimo veiklos, kuria siekiama numatyto rezultato, aprašymas“, o „švietimo programos modulis – iš anksto apibrėžta savarankiška švietimo programos dalis“.

4 straipsnyje apibrėžiamas ugdymo turinys – tai, ko mokoma ir mokomasi, kaip mokoma ir mokomasi, kaip vertinama mokinių pažanga ir pasiekimai, kokios mokymo ir mokymosi priemonės naudojamos, ugdymo turinio prasmingas valdymas.

11 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad vidurinio ugdymo programos „...įgyvendinamos vadovaujantis Vidurinio ugdymo programos aprašu, Vidurinio ugdymo bendrosiomis programomis, bendraisiais ugdymo planais, kuriuos tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Vidurinis ugdymas gali būti vykdomas kartu su dailės, muzikiniu, meniniu, sportiniu ar kitu ugdymu.“

14 straipsnio 6 dalyje numatomos prielaidos pasinaudojant ugdymo organizavimo moduliais lankstumu įgyvendinti švietimo įstatymo nuostatas, pagal kurias „mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, formaliojo švietimo programas gali baigti per trumpesnę ar ilgesnę negu nustatytą laiką, gali mokytis su pertraukomis, šias programas gali baigti atskirais moduliais“.

27 straipsnio 2 dalyje dar konkrečiau nurodoma, kad „mokiniui suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, švietimo programų modulius, dalykų kursų programas ...“. Tačiau tame pačiame straipsnyje nurodoma, kad „mokymosi pagal formaliojo švietimo programas (išskyrus aukštojo mokslo studijų programas) formas ir mokymo organizavimo pagal mokymosi formas tvarkos aprašus tvirtina švietimo ir mokslo ministras“. Tai rodo, kad šiuo metu švietime dominuoja centralizuotai valdomas ugdymo organizavimas, stokojantis dermės su Valstybinės švietimo strategijos³ vertybinėmis principinėmis nuostatomis („kūrybiškumas, išradingumas, saviraiška, savo ir visuomenės sėkmės kūrimas generuojant idėjas bei jas įgyvendinant, kontekstualus atvirumas naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai; atsakingumas už savo veiksmus, aktyvus rūpinimasis savimi, aplinka, bendruomene, šalimi, efektyvus veikimas siekiant tikslų“), kuriomis siekiama grįsti ateities švietimą Lietuvoje.

46 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatoma mokinio teisė „pasirinkti formaliojo švietimo programas papildančius ir jo saviraiškos poreikius tenkinančius šių programų modulius, pasirenkamųjų dalykų programas, kursus“.

Bendrosios programos akcentuoja, kad būtina individualizuoti ugdymo uždavinius skirtingų gebėjimų mokiniams orientuojantis mokymosi pasiekimus. Bendrųjų programų 3 punkte numatyta, kad „... mokyklos, vadovaudamosi Bendrosiomis programomis, formuoja

---

³ Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija: projektas. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=438859>.

mokyklos lygmens ugdymo turinį pagal atskirų mokinių grupių ir mokinių poreikius. Mokytojai, atsižvelgdami į Bendrąsias programas ir mokyklos lygmens ugdymo turinį, formuoja klasės (mokinių grupės) ir mokinio lygmens ugdymo turinį taip, kad mokiniai pagal savo išgales pasiektų kuo geresnių rezultatų.“. Mokyklos vaidmuo „...suteikti mokyklų bendruomenėms daugiau laisvės kurti mokyklos lygmens ugdymo turinį, didinti ugdymo turinio lankstumą“ pabrėžiamas ir 5.6. punkte, o 11 punkte numatoma, kad klasės lygmeniu tikslinga suskirstyti „...dalyko mokymo programą į atskirus blokus ir modulius pagal specifinius konkrečios mokyklos ir mokinių grupės poreikius”.

2013-2014 ir 2014-2015 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai (toliau – Bendrieji ugdymo planai), kurie buvo pakoreguoti atsižvelgiant į siūlomas alternatyvas ir PROJEKTE dalyvaujančių mokyklų patirtį, sudaro teisinės prielaidas įgyvendinti ir I-ąją, II-ąją ir III-ąją alternatyvas.

V skyrius „Ugdymo diferencijavimas” apibrėžia ugdymo diferencijavimo kryptis mokykloje vadovaujantis mokinių „turima patirtimi, motyvacija, interesais, siekiais, gebėjimais, mokymosi stiliumi, pasiekimų lygiu ir kt.“ (41 punktą)

VIII skyrius „Dalykų mokymo intensyvinimas“ numato, kaip „mokykla gali Bendruosiuose ugdymo planuose dvejiems metams nustatyta pamokų skaičių skirti vieneriems metams ar trumpesniam laikotarpiui ir dalyko bendrojoje programoje numatytus pasiekimus pasiekti per metus ar trumpesnę laikotarpį.“

IX skyriuje “Ugdymo turinio integravimas“ mokykloms pateikiamos ugdymo turinio integravimo rekomendacijos;

X skyriuje „Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimas“ apibrėžti mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo principai, organizavimas, o šio skyriaus 66 punkte numatyta, kad „...mokykla priima sprendimus dėl mokinių pažangos ir pasiekimų, pasirenkamųjų dalykų ir dalykų modulių vertinimo būdų ir pasiekimų vertinimo baigus modulinę programą ar jos dalį, vertinimo laiko, išskyrus atvejus, kai pasiekimų patikrinimo datos nustatytos švietimo ir mokslo ministro.“

XVIII skyriuje „Laikinių grupių sudarymas, klasių dalijimas“ apibrėžiami laikinių grupių sudarymo, klasių dalijimo principai nurodant, kad klasė į grupes gali būti dalijama arba sudaromos laikinosios grupės „... mokymosi, švietimo pagalbai teikti, (pavyzdžiui, konsultacijoms ir pan.), dalykams mokytis, jeigu mokyklai pakanka mokymo lėšų ...“ (101.2 punktą) ir „...mokiniui, besimokančiam pagal vidurinio ugdymo programą, sudaro sąlygas įgyvendinti individualų ugdymo planą ...“ (159 punktą).

Išskirtinis dėmesys skiriamas Bendrųjų ugdymo planų 161 punkte skiriamas mokyklai, „... kurioje yra viena vienuoliktą (gimnazijos III) arba viena dvylikta (IV gimnazijos) klasė, mokykla pagal turimas mokymo lėšas pasirenka tinkamiausią būdą, kaip įgyvendins mokymą pagal dalykų bendrojo ir išplėstinio kursų programas ir užtikrins mokymo kokybę. Rekomenduojama lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos ir gimtosios kalbos mokymui(si) sudaryti atskiras laikinąsias grupes, atsižvelgiant į mokinių pasirinkimus mokytis pagal dalyko bendrojo ar išplėstinio kursų programą, o užsienio kalbos – į kalbos mokėjimo lygį. Mokykla, atsižvelgdama į mokinių pasirinkimus ir jų individualius ugdymo planus, modeliuoja jiems kokybišką vidurinio ugdymo programos įgyvendinimą.“

162 punkte nurodoma, kad „Mokykla formuodama ir įgyvendindama ugdymo turinį, pagal Vidurinio ugdymo bendrąsias programas gali iki 15 procentų perskirstyti dalykui skiriamų pamokų, iki 10 procentų dalykui skirtų pamokų organizuoti ne pamokų forma, organizuoti dalykų srautines paskaitas, dalykų bendrąsias programas skaidyti į modulius, kurių turinys ir skaičius pasirenkamas atsižvelgus į mokinių poreikius ir dalyko bendrojoje programoje numatytus mokinių pasiekimus. Vidurinio ugdymo programą įgyvendinti per dalykų modulius, intensyvinti dalykų ar jų modulių mokymą, integruoti dalykų turinį, diferencijuoti ugdymą, siūlyti mokiniams rinktis jų polinkius ir interesus atitinkančius pasirenkamuosius dalykus, dalykų modulius“;

187 punkte po lentele nurodoma, kad „...maksimalus pamokų skaičius klasei esant 3 ir daugiau 11 (gimnazijos III) klasių – 51 pamoka per savaitę“, o „minimalus pamokų skaičius klasei esant vienai 11 (gimnazijos III) klasei – 43 pamokos per savaitę ... . Klasei gali būti skiriama ir daugiau pamokų atsižvelgiant į mokinių mokymosi poreikius ir neviršijant mokymui skirtų lėšų“. Neformaliajam švietimui klasei per dvejus metus skiriamos 207 valandos (6 valandos per dvejus metus).

Vidurinio ugdymo programos aprašo (toliau - VUPA) 6 punkte keliami uždaviniai „... atliepiančią kiekvieno mokinio mokymosi poreikius, užtikrinti dalykų programų pasirinkimo įvairovę; sudaryti galimybes kiekvienam mokiniui rinktis tolesnę mokymosi, studijų ar veiklos kryptį, atitinkančią jo siekius...“ realizuojami, kai „...dalykų bendrųjų programų turinys pateikiamas skirtingo sudėtingumo pasirenkamaisiais dalykų kursais ir moduliais. Įvairių mokymosi poreikių ir polinkių turintiems mokiniams sudaromos galimybės rinktis skirtingo sudėtingumo dalykų kursų programas, modulius.“ tiesiogiai susiję su Projekto idėjomis ir jų realizavimo būdais, apibrėžtais VUPA 7 punkte. VUPA 22 punkte numatyta, kad „... mokiniai

ugdomi pagal jų individualius ugdymo planus, kuriuos sudaro privalomieji bendrojo ugdymo dalykai ir mokinio pasirinktas ugdymo turinys. Mokinių individualūs planai skiriasi priklausomai nuo vidurinio ugdymo programos ir mokinio planuojamos tolesnio mokymosi, studijų ar veiklos krypties“, o 17 VUPA punkte numatoma, kad „...vienoje laikinojoje mokinių grupėje mokosi tą pačią bendrojo ugdymo dalyko kurso programą, tą patį dalyko modulį, pasirenkamąjį dalyką [...] pasirinkę mokiniai. Kai mokykloje yra viena 11 ir (ar) 12 arba III ir (ar) IV gimnazijos klasė, vienoje laikinojoje mokinių grupėje gali mokytis to paties bendrojo ugdymo dalyko skirtingus programos kursus (bendrąjį ar išplėstinį) pasirinkę mokiniai. Užsienio kalbų ugdymas organizuojamas laikinosiose grupėse, kuriose visi arba dauguma mokinių siekia to paties pasirinkto A1, A2, B1 ar B2 užsienio kalbos mokėjimo lygio. Rekomenduojama laikinąsias grupes sudaryti atsižvelgiant į mokinių gebėjimus, motyvaciją, mokymosi stilius. Laikinosios grupės gali būti sudaromos švietimo pagalbai teikti.“

Ugdymo kokybė bazinėje gimnazijoje priklauso nuo mokytojų kompetencijų dirbti su akademiniais, praktiniais polinkiais ar mažiau motyvuotais („ieškančiais savo kelio“) mokiniais. Dėl didesnės mokinių poreikių įvairovės ir mokytojų kompetencijos turėtų būti ženkliai įvairiapusiškesnės negu akademinėje gimnazijoje. Pakankamai didelėje vienintelėje rajono centro ar miestelio gimnazijoje galima dalinė mokytojų „specializacija“ dirbti su akademiniais ar praktiniais poreikių mokiniais, mokant juos atitinkamų modulių ar pasirenkamų dalykų. Bazinėje gimnazijoje, priklausomai nuo jos dydžio, yra mažiau paralelinių klasių ar mobilių grupių su akademiniais ar praktiniais polinkiais mokiniais, todėl didėja mokytojo darbo sąnaudos pasiruošti pamokoms ir užtikrinti tokią pat ugdymo kokybę, kaip ir akademinėje gimnazijoje. Mokytojų laiko sąnaudos mažėtų iš esmės koreguojant mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatus, kuriuose gana detalai aprašoma, kaip vertintinas mokytojo veiklos planavimas, veikla pamokoje, nepamokinė veikla, tačiau skiriama nepakankamai dėmesio mokytojo veiklos, užtikrinant ugdymo kokybę, vertinimui. Dažnai mokytojo kvalifikacinė kategorija, kurios netgi patvirtinti nereikia, nėra mokytojo veiklos, orientuotos į ugdymo kokybės užtikrinimą, kokybinis rodiklis. Atestacijos nuostatai mokytojų metodininkų neįpareigoja parengti metodines priemones, kurias, recenzavus mokytojams ekspertams, ir nustatyta tvarką pripažinus mokytojo autorystę jomis galėtų naudotis šalies pedagogai. Atestacijos nuostatai turi įpareigoti ir skatinti mokytojus įnešti savo indėlį gerinant ugdymo kokybę gimnazijoje.

Šešioliktosios Vyriausybės 2012-2016 metų programos (toliau – programa) 177 punkte numatyta suteikti daugiau galių ir laisvės pačioms mokykloms, mokyklų

bendruomenėms. Programos 174 punkte numatoma plėtoti „... šiuolaikišką, kokybišką ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų tinklą. Jis turi būti orientuotas į visuotinį aukštos kokybės vidurinį mokslą ir garantuoti kuo geresnį švietimo prieinamumą visiems.“, o 179 punkte numatoma, kad tikslinga parengti ir vykdyti gabių vaikų rėmimo ir skatinimo programą.

Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo 36 punkto nuostata, kad „...vidurinio ugdymo baigiamosios klasės mokinys, turintis patenkinamus visų atitinkamos ugdymo programos dalykų, nurodytų ugdymo plane, metinius įvertinimus... laikomas baigusių atitinkamą ugdymo programą“ neskatina mokinio mokytis nuosekliai, nepakankamai objektyviai atspindinti vidurinio ugdymo programos įgyvendinimą todėl keistina, numatant, kad į brandos atestatą visiems Lietuvos abiturientams būtų įrašomas įvertinimas iš visų vidurinio ugdymo programos atitinkamo dalyko laikotarpių (11-12 (III-IV gimnazijos) klasių) pusmečių ar modulių pažymių.

Išvados

1. Siūlomos II-osios alternatyvos įgyvendinimui šalyje jau dabar yra sudarytos pakankamos teisinės prielaidos. Įgyvendinimui labai padėtų papildomų vidurinio ugdymo kokybės rodiklių, susijusių su akademinį ir neakademinį mokymo ir mokymosi rezultatų vertinimu, įvedimas ir strateginių švietimo plėtotės dokumentų papildymas atitinkamais siekiniais.

2. Alternatyvos įgyvendinimo plėtrą paskatintų ir mokykloms sėkmingiau šį modelį įgyvendinti padėtų Formaliojo švietimo kokybės užtikrinimo sistemos koncepcijos (Valstybės žinios, 2008-12-02, Nr. 138-5461) konkretizavimas:

2.1. pertvarkant (pritaikant mokymui(si) moduliais) privalomą ir pasirenkamąjį vidurinio ugdymo turinį;

2.2. parengiant pertvarkytą ugdymo turinį atitinkančius pamatuojamus mokymosi pasiekimų standartus;

2.3. parengiant ir mokyklų bendruomenėms rekomenduojant ugdymo kokybės užtikrinimo priemones.

3. Nacionaliniu lygmeniu įgyvendinti pagalbos mokyklai priemonės:

3.1. inicijuoti ugdymui moduliais būtinų priemonių rengimą;

3.2. pedagogų kvalifikacijos tobulinimą;

3.3. suplanuoti ugdymo organizavimo tobulinimo 11-12 (III-IV gimnazijos) klasėse priemones ES SF lėšomis.

4. Mokykloms lanksčiau organizuoti ugdymą padėtų:

4.1. Švietimo įstaigų darbuotojų ir kitų įstaigų pedagoginių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos apraše (Žin., 2013, Nr. 133-6804) atlikti pakeitimai, leidžiantys didinti mokytojo atlyginimą atsižvelgiant į ugdymo rezultatus;

4.2. Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos (Žin. 2013, Nr. 94-4699) susijusios su ugdymo kokybės skatinimu (žiūrėti skyrių Finansinis pagrindimas ir I-osios alternatyvos įgyvendinimui reikalingų išteklių įvertinimas) pakeitimai;

4.3. Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų esminis (orientuotas į ugdymo kokybės vertinimą, metodinių mokymo priemonių rengimą, nuolatinį teorinį ir praktinį kvalifikacijos tobulinimą) keitimas.

5. Pakeisti Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašą numatant vertinimą baigus vidurinio ugdymo programą iš visų vidurinio ugdymo programos atitinkamo dalyko laikotarpių (11-12 (III-IV gimnazijos) klasių) pusmečių ar modulių pažymių.

4. FINANSINIS PAGRINDIMAS IR II-OSIOS ALTERNATYVOS ĮGYVENDINIMUI REIKALINGŲ IŠTEKLIŲ ĮVERTINIMAS

Svarbiausi antrosios alternatyvos priemonių finansavimo šaltiniai yra:

- valstybės biudžeto lėšos;
- savivaldybių ir mokyklų lėšos;
- Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšos;
- kitų finansavimo šaltinių (verslo, privačių rėmėjų) lėšos.

Ugdymo organizavimo moduliais finansavimas reglamentuotas šiuose dokumentuose:

1. Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodika (Žin. 2013, Nr. 94-4699);

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ (Žin., 1993, Nr. 28-655; 2012, Nr. 153-7858; 2013, Nr. 130-6673);

3. Švietimo įstaigų darbuotojų ir kitų įstaigų pedagoginių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašas (Žin., 2013, Nr. 133-6804).

4. Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės (Žin., 2011, Nr. 79-3869; 2012, Nr. 70-3604; 2013-09-05 Nr. 94-4697)

Vadovaujantis Mokinio krepšelio lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos (toliau - MK metodika) 9 punktu „9. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Palangos, Alytaus miestų, Marijampolės ir Visagino savivaldybės 6 procentus, o kitos savivaldybės – 7 procentus atitinkamiems metams joms skirtų mokinio krepšelio lėšų savo nustatyta tvarka naudoja šioms mokymo reikmėms tenkinti:

9.1. pedagoginei psichologinei pagalbai organizuoti;

9.2. brandos egzaminams organizuoti ir vykdyti;

9.3. profesinės linkmės moduliams neformaliojo švietimo mokyklose finansuoti;

9.4. neformaliajam švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas;

9.5. pedagoginių darbuotojų tarifinių atlygių koeficientų skirtumams išlyginti mokyklose, bendrojo ugdymo, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumui užtikrinti, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo formų įvairovei įgyvendinti;

9.6. finansuoti mažiau pasirenkamų užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių ir kitų) mokymuisi mobiliosiose grupėse, mažesnėse už numatytąsias švietimo ir mokslo ministro tvirtinamuose bendruosiuose pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų ugdymo planuose.“ Mokykloms minimaliai turi būti skiriama 94 arba 93 procentai pagal metodiką numatytų lėšų.

Atkreiptinas dėmesys, kad:

1. metodikoje mokykloms, įgyvendinančioms iš ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus, nenumatytos lėšos jiems įgyvendinti (dėl ženkliai padidėjusių mokytojų ir projektų koordinatorių laiko sąnaudų ugdomosios veiklos planavimui, pasirengimui pamokoms, kontrolinių užduočių ir metodinių priemonių rengimui, įsivertinimui, įgytos patirties sklaidai ir pan.), todėl savivaldybės neturi juridinio pagrindo papildomai skirti MK lėšų;

2. mokinio krepšelio (MK) lėšų dydis vienam sutartiniam mokiniui, dėl ekonominės situacijos sumažintas 11,3 procento (nuo 3774 Lt iki 3348 Lt);

3. nepakankamas metodikos tobulumas (iš esmės neišsprendžiama „laiptų“ problema, kai mokinių skaičiaus, net vienu mokiniu, sumažėjimas ar padidėjimas gali ženkliai pabloginti ar pagerinti mokyklos finansinę padėtį), o savivaldybių administracijos neranda arba įtakojamos vietos politikų neieško ar nesiryžta parengti ir patvirtinti objektyvius MK lėšų perskirstymo kriterijus, todėl mokyklų finansavimas išlieka pernelyg netolygus.

Netolygus ir neskatinantis mokyklų iniciatyvos, siekiant aukštesnės ugdymo kokybės, finansavimas įtakoja, kad nemažai mokyklų pasirenka išgyvenimo, mažai rūpinantis ugdymo kokybe, įvykių kultūros, strategiją, todėl tik dalis mokyklų, dalyvaujančių PROJEKTE, savo ir PROJEKTO organizatorių iniciatyva pradėjo ir tęsia numatytų veiklų įgyvendinimą.

Jeigu mokyklos finansavimas, dėl aukščiau nurodytų priežasčių, nėra itin mažas mokykla gali:

1. vadovaudamasi Švietimo įstaigų darbuotojų ir kitų įstaigų pedagoginių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos aprašo (toliau DATA) 35.4. punktu mokytojams papildomai

“... už darbų planavimą, renginių organizavimą, ruošimąsi renginiams, metodinę veiklą, brandos darbų, projektų rengimą ir dalyvavimą projektų veikloje, už mokyklos veiklos įsivertinimą, informacinių komunikacinių technologijų diegimo koordinavimą, vadovavimą bendrabučiu, mokomosioms dirbtuvėms, laboratorijoms, vadovavimą meno kolektyvui, turinčiam meninio pajėgumo kategoriją, ir kitus darbus – 0,5–3,5 valandos (nepriklausomai nuo kontaktinių valandų skaičiaus per savaitę). Valandų skaičių, konkretų darbą ir laikotarpį, suderinęs su darbuotojų atstovais, nustato įstaigos vadovas;

2. vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 8 d. nutarimo Nr. 511 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo tvarkos tobulinimo“ (toliau NUTARIMAS) 5.2. punktu „...nustatyti kitiems darbuotojams priedus už aukštą kvalifikaciją, skubių, svarbių ar sudėtingų darbų (užduočių) vykdymą, priemokas už laikinai nesančių darbuotojų funkcijų (pareigų) arba rašytiniu darbuotojo sutikimu – papildomų darbų vykdymą (jeigu nesudaroma papildoma darbo sutartis), nurodant konkretų terminą, bet ne ilgesnį kaip iki kalendorinių metų pabaigos. Bendra šių priedų ir priemokų suma neturi viršyti darbuotojui nustatyto tarnybinio atlyginimo dydžio.“

NUTARIMAS ir DATA suteikia mokyklos vadovui nustatyta tvarka atlyginti ar bent paskatinti projekto koordinatorių ir/ar mokytojus už papildomą darbą dėl padidėjusių laiko sąnaudų ugdomosios veiklos planavimui, pasirengimui pamokoms, kontrolinių užduočių ir metodinių priemonių rengimui, įsivertinimui, įgytos patirties sklaidai ir pan., ar savivaldybės administracijos, jei projekto koordinatorius ir/ar vykdytojas, kaip mokytojas, yra mokyklos vadovas, sprendimu. Tačiau šių sprendimų priėmimą sąlygoja ne tik MK lėšų stygius, bet ir įvairialypiai mokytojų interesai, profesinių sąjungų, su kuriomis mokyklos vadovui privaloma derinti su darbo apmokėjimu susijusius sprendimus. Mokyklos vadovo ir mokyklos bendruomenės nuostata, orientuotis į kokybinius ugdymo rezultatus sąlygoja:

1. Bendrųjų ugdymo planų teikiamos galimybės, įteisinančios mokyklos bendruomenės susitarimus dėl mobilių grupių dydžio ir kiekio, jų veiklos trukmės, pamokų ir pamokų, skirtų

mokinio ugdymo poreikiams tenkinti, mokymosi pagalbai teikti, neformaliajam vaikų švietimui skiriamų valandų skaičiaus per savaitę, konsultacijų trukmės;

2. DATA galimybės, mokytojams ir mokyklos administracijai nustatyti apie 10 procentų mažesnę ar didesnę (minimalų ar maksimalų) darbo užmokestį, nuo 37,5 iki 40 procentų mažesnę ar didesnę (minimalų ar maksimalų) darbo užmokestį už vadovavimą klasei, skirtingo dydžio priedus (pvz. gimnazijų I–IV klasių (9–12 klasių) ir kitų vidurinės mokyklos tipui priskiriamų mokyklų mokytojams, mokyklų vadovams, vadovų pavaduotojams ugdymui, ugdymo skyrių vedėjams 5-20 procentų), mokytojams tarifikuoti 0,5–3,5 valandos (nepriklausomai nuo kontaktinių valandų skaičiaus per savaitę) už šiuos darbus: darbų planavimą, renginių organizavimą, ruošimąsi renginiams, metodinę veiklą, projektų rengimą ir dalyvavimą projektų veikloje, už mokyklos veiklos įsivertinimą, informacinių komunikacinių technologijų diegimo koordinavimą, vadovavimą bendrabučiu, mokomosioms dirbtuvėms, laboratorijoms, vadovavimą meno kolektyvui, turinčiam meninio pajėgumo kategoriją ir kitus darbus.

Siekiant sudaryti vienodas ugdymosi krypties pasirinkimo galimybes, nepriklausomai nuo mokinio gyvenamosios vietos, kiekvienoje savivaldybėje turėtų būti bent po vieną akademinės pakraipos gimnaziją. Savivaldybės centre ar mieste esanti vienintelė akademinės pakraipos gimnazija, turėtų užtikrinti modulių (gamtos ir fizinių mokslų, humanitarinių ir socialinių mokslų ar kitų mokslų) pasirinkimo įvairovę visiems akademiškai gabiems mokiniams.

Atkreiptinas dėmesys, kad vienintelė rajono centro ar miesto akademinės krypties gimnazija privalo specializuotis gamtos ir fizinių mokslų, humanitarinių ir socialinių mokslų bei kitų mokslų kryptimis, užtikrindama ugdymo kokybę, kaip ir rajonų centrų ar miestų „specializuotos“ akademinės pakraipos gimnazijos. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurios rajono centro ar miesto vienintelės gimnazijos nėra didelės (turi tik po 3-5 paralelinių klasių kompleksus), todėl jų ir savivaldybių finansinės galimybės sukurti/atnaujinti įvairialypes edukacines (specializuotus kabinetus, auditorijas, laboratorijas ir kt.), užtikrinti mokiniams plačias pasirinkimo galimybes dėl poreikių įvairovės labiau finansiškai ribotos negu savivaldybių, kuriuose yra 2-3 galinčios „specializuotis“ akademinės pakraipos gimnazijos.

Antra vertus, vienintelę rajono centro gimnaziją lanko nemaža dalis mokinių, kurie nėra apsisprendę, ar įgijus vidurinį išsilavinimą rinktis universitetą, kolegiją ar profesinę mokyklą, todėl kyla klausimas, ar vienintelė rajono centro arba miesto gimnazija gali būti tik akademinės pakraipos. Išėitis stipri bazinė, kurioje pasirinkimo galimybės išplėtotos ir „savo

kelio“ ieškantiems mokiniams. Bazinėje gimnazijoje praktinio pobūdžio modulių mokymui reikalinga atitinkamomis mokymo priemonėmis aprūpinta edukacinė aplinka. Šiuo metu yra visos teisinės-finansinės (dėl mokyklos pasirinkimo, pavėžėjimo į mokyklą) prielaidos mokiniams pasirinkti vienintelę rajono centro ar miesto bazinę gimnaziją visiems savivaldybės teritorijoje gyvenantiems mokiniams. Vienintelės rajono centre ar mieste bazinės gimnazijos praktinio pakraipos pasirinkimo galimybes sąlygotų ir profesinės mokyklos buvimas ar nebuvimas. Jeigu rajono centre (rajone) yra profesinė mokykla, atsiranda gimnazijos ir profesinės mokyklos bendradarbiavimo galimybė panaudojant profesinės mokyklos materialinę bazę. Jeigu profesinė mokykla teikia vidurinį išsilavinimą, bazinė gimnazija galėtų tapti labiau akademinės pakraipos, tačiau abejotina, ar profesinė mokykla turėtų siekti bazinės gimnazijos statuso esant nedideliame mokinių skaičiui.

Bazinės gimnazijos prioritetas teikti vidurinį išsilavinimą toje vietovėje gyvenantiems mokiniams, jeigu jie dar tebeieško „savo kelio“ ir nėra apsisprendę mokytis profesijos arba kryptingai siekti vidurinio išsilavinimo akademinės pakraipos ar bazinėje rajono centro ar miesto gimnazijoje.

Bendrųjų ugdymo planų 187 punkte numatyta, kad minimalus pamokų skaičius klasei esant vienai 11 (gimnazijos III) klasei – 43 pamokos per savaitę, o maksimalus esant 3 ir daugiau 11 (gimnazijos III) klasių – 51 pamoka per savaitę. Bendrieji ugdymo planai leidžia klasei skirti daugiau pamokų atsižvelgiant į mokinių mokymosi poreikius ir neviršijant mokymui skirtų lėšų. Atkreiptinas dėmesys, kad Mokinio krepšelio metodika tik iš dalies įvertina mokinių poreikių įvairovę skaičiuojant lėšas mažesnėms mokinių klasėms (grupėms), tačiau mažesnės (bazinės, akademinės-bazinės) gimnazijos susiduria su ženkiai didesne mokinių poreikių įvairove negu daugiau mokinių turinčios akademinės gimnazijos. Todėl siekiant užtikrinti tokias pat mokinių pasirinkimo galimybes, kaip ir akademinėje gimnazijoje, būtina bazinės gimnazijos statuso siekiančioms gimnazijoms didinti mokinio krepšelio metodikoje numatytas lėšas vienam sutartiniam mokiniui.

Plačiau aptarsime ugdymo plane numatytas galimybes. Bendrųjų ugdymo planų 187 punkte mokinio ugdymo poreikiams tenkinti numatytos 24 pamokos per savaitę dvejiems metams. Tai sudaro 42,9 procento nuo minimalaus (28) mokiniui privalomų pamokų skaičiaus arba 34,3 nuo maksimalaus (35) pagal higienos normą mokiniui leistino pamokų skaičiaus arba 23,5 procento nuo maksimalus pamokų skaičius klasei esant 3 ir daugiau 11 (gimnazijos III) klasių. Paanalizuosime teorinę vidutinio grupės dydžio ir grupių skaičiaus priklausomybę, kai

sąlyginė mokymosi trukmė grupėje viena valanda per savaitę, atsižvelgiant į gimnazijos galimus sprendimus dėl pamokų skaičius klasei skyrimo atsižvelgiant į mokinių poreikius ir neviršijant mokymui skirtų lėšų.

Kaimo gimnazijoje, kurioje mokosi iki 300 mokinių:

Mokinių vidutiniškai pasirinktas valandų skaičius per savaitę (sąlyginis)	Skiriamų pamokų skaičius klasei	MK metodikoje numatytas klasės mokinių skaičiaus vidurkis	Vidutinis grupės dydis	Didėja grupių (procentais)
30	30*	18	18	0
30	43**	18	13,35	25,8
30	51***	18	10,35	42,5

Rajono centro gimnazijoje:

Mokinių vidutiniškai pasirinktas valandų skaičius per savaitę (sąlyginis)	Skiriamų pamokų skaičius klasei	MK metodikoje numatytas klasės mokinių skaičiaus vidurkis	Vidutinis grupės dydis	Didėja grupių (procentais)
30	30*	25	25	0
30	43**	25	17,5	30,2
30	51***	25	14,7	41,2

Paaiškinimai:

*teorinis, t.y., be galimybės sudaryti mobilias grupes;

** jeigu būtų skiriamas minimalus pamokų skaičius kaip ir numatytas ugdymo plane esant vienai 11 (gimnazijos III) klasei;

*** jeigu būtų skiriamas maksimalus pamokų skaičius klasei

Atkreiptinas dėmesys, kad mobilios grupės sudaromos ne tik dėl mokinių pasirinkimų įvairovės. Ugdymo planuose numatyta, kad per užsienio kalbų pamokas mokiniai mokomi ne didesnėse kaip 20 mokinių grupėse, daugumos mokyklų materialinė bazė neleidžia

mokyti mokinius didesnėse grupėse per technologijų ir informacinių technologijų pamokas, todėl kiekvienai klasei papildomai tarifikuojama bent po 4-5 pamokas. Todėl darytina prielaida, kad gimnazija numatydamas minimalų (43) valandų skaičių klasei gali mokinių poreikiams tenkinti dar gali papildomai skirti 8-9 valandas. Tačiau įvertinus tikėtiną mokinių poreikių įvairovę pagal numatomas tolimesnio mokymosi kryptis (gamtos, fizinių, socialinių, humanitarinių ir kt.), valandas konsultacijoms gimnazijų turinčių 4 ar mažiau paralelinių klasių galimybės tampa gan ribotos. Kaimo gimnazija, kuri neturi paralelinių klasių, o klasei skiria tik minimalų (43 valandų skaičių klasei) negali sudaryti 13,35 mokinių dydžio mobilias grupes. Išėitis ženkliai riboti mobilių grupių skaičių jas sudarant tik nedidelei daliai dalykų ar dalykui skiriamų valandų. Šios galimybės didėja didėjant 11-12 (III-IV gimnazijos) mokinių skaičiui, tačiau ir šiuo atveju MK metodikoje sutartinio mokinio koeficientai rajono centro nedidelėje ir vienintelėje toje teritorijoje gimnazijoje yra vienodi kaip ir rajonų centrų ar miestų gimnazijose, kuriuose esant daugiau paralelinių klasių galima sudaryti didesnes mobilias grupes ir tuo pačiu didinti pasirinkimo galimybes, kurios dar padidėja dėl „specializacijos“, jeigu gimnazija siekia akademinės gimnazijos statuso. Steigėjas, siekdamas išlaikyti neskaitlingų kaimo pagrindinių mokyklų tinklą nepriima strateginio pobūdžio sprendimų perskirstant MK lėšas, kurios iš esmės įtakotų mokinių pasirinkimo galimybes kaimo ar vienintelėje rajono centro gimnazijoje. Ši problema iš dalies spręstųsi, jei bazinės gimnazijos mokytojai geriau negu kitų gimnazijų mokytojai gebėtų diferencijuojanti ir individualizuojant mokymą. Tačiau prielaida, kad gimnazijoje kurioje daugėja neužpildytų vietų skaičius mokytojų kvalifikacija aukštesnė, galėtų būti tik deklaruojama prielaida.

Išvados

1. Siūlomos II-osios alternatyvos įgyvendinimui šalyje jau dabar yra sudarytos minimalios finansinės prielaidos. Tačiau, kai kurių esamų teisės aktų pakeitimai ir papildomas finansavimas iš ES SF padėtų pasiekti kokybiškai geresnių rezultatų. 2. Siekiant visose savivaldybėse mokiniams, besimokantiems pagal vidurinio ugdymo programą, užtikrinti vienodas ugdymosi krypties pasirinkimo galimybes, prioriteto tvarka iš ES SF fondo ar VIPO lėšų finansuoti rajonų centrų ar miestų bazinių gimnazijų edukacinės aplinkos modernizavimą atsižvelgiant į gimnazijos parengtą ir steigėjo patvirtintą gimnazijos strateginį planą. 3. II-osios alternatyvos įgyvendinimo plėtrą paskatintų ir mokykloms sėkmingiau šį modelį įgyvendinti padėtų šie Mokinio krepšelio (MK) lėšų apskaičiavimo ir paskirstymo metodikos pakeitimai:

3.1. papildyti MK metodikos 9 punktą numatant lėšas edukacinei aplinkai kurti ir atnaujinti;

3.2. 9 punkto papildymas numatant lėšas edukacinei aplinkai kurti ir atnaujinti, taip pat, numatant papildomas lėšas mokykloms, įgyvendinančioms iš ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus (dėl ženkliai padidėjusių mokytojų ir projektų koordinatorių laiko sąnaudų ugdomosios veiklos planavimui, pasirengimui pamokoms, kontrolinių užduočių ir metodinių priemonių rengimui, įsivertinimui, įgytos patirties sklaidai ir pan.), tuo pačiu, savivaldybės įgytų juridinių pagrindą papildomai skirti šioms mokykloms MK lėšas. Papildomų lėšų skyrimas galėtų būti siejamas ir su mokyklos siekiu dalį MK lėšų kryptingai panaudoti ugdymo kokybei gerinti. Lėšų poreikis sąlyginai nedidelis (priklausantis nuo mokyklų skaičiaus), tačiau tikėtinas ženklaus efektas gerinant ugdymo kokybę;

3.3. mokinio krepšelio (MK) lėšų dydžio vienam sutartiniam mokiniui atstatymas bent iki buvusio dydžio (3774 Lt) padidinant bendrą finansavimą. Būtų svarbu užtikrinti kryptingą lėšų panaudojimą ugdymo kokybei gerinti būtų mažiau tikėtinas;

3.4. iš esmės spręsti „laiptų“ problemą. Tikėtina, kad tolygesnis mokyklų finansavimas paskatintų daugiau mokyklų kryptingai siekti ugdymo kokybės, taikyti modulinį mokymą ar jo elementus.

3.5. padidinti sutartinio mokinio koeficientą bazinių (vienintelių miestelių ir rajono centrų) gimnazijų 11-12 (III-IV gimnazijos) klasių sutartinio mokinio koeficientą.

4. PROJEKTO kryptingas tęstinumas ir plėtra sudarytų sąlygas per 5-6 metus patobulinti ir/ar parengti modulines programas, metodinės medžiagos paketus (vadovėlius, mokytojo knygas, kontrolinių darbų užduočių bazę, pratybas ir pan.), juos išbandyti PROJEKTO mokyklose, vykdyti sklaidą.

5. Planuoti ES SF lėšas ugdymo organizavimo tobulinimo 11-12 (III-IV gimnazijos) priemonėms įgyvendinti. ES SF lėšų poreikio įvertinimas aprašytoms ugdymo organizavimo tobulinimo 11-12 (III-IV gimnazijos) klasėse priemonėms įgyvendinti pateikiamas lentelėje.

ES SF lėšų poreikio įvertinimas siūlomoms ugdymo organizavimo tobulinimo 11-12 (III-IV gimnazijos) klasėse priemonėms įgyvendinti.

Priemonės Nr.	Priemonės pavadinimas	Lėšų poreikis
1.	Vidurinio ugdymo turinio pertvarkymas.	2-4 mln. Lt
2.	Mokyklų, teikiančių vidurinį išsilavinimą, savarankiškumo didinimas ir atsakomybės tikslinimas.	4-6 mln. Lt
3.	Aplinkos, palankios rengimui karjerai ir verslumo ugdymui, kūrimas.	2-10 mln. Lt

